

ԱՅՍ
ՀԱՄԱՐԻ
ՀԵՏ ՄՏԱՑԷԸ
«ՅՈՅՄ»-Ի 2012-Ի
ՕՐԱՓՈՅՁԸ

Մշակութային և Հասարակական
Երկշաբաթաթերթ

Հոյս

1200 թուման
Հայաստանում 320 դրամ

**ՁՄԵՌ ԴԱՊԱԻԿԻ
ԵՒ ԱՇՈՒՂ
ՄԱՏՈՒՐՕՂԼՈՒ
ԵՐԿԽՕՍՈՒԹԻՒՆ**

«Յոյս»-ի
 յազդող համարը
 լոյս է տեսնելու նրբ
 շաբաթ յետոյ,
 Յունարի 11-ին:

ՇՆՈՐՀԱԿՈՐ ՆՈՐ ՏԱՐԻ 2012 ԹԻՎԿԱՆ

ԱՅՍ ՀԱՄԱՐՈՒՄ

- 2 **ԹՀԹ Առաջնորդ Տեր Մեայուհ Արք. Սարգսեանի ջնորհաւորական ուղերձը Ս. Ծննդի եւ Ամանօրի առիթով**
- 4 **Իրանահայ համայնքը 2011-ին Ռոբերթ Սաֆարեան**
- 10 **Կլոր Սեղան հայ մամուլի մասին (ք. մաս)**
- 13 **«Հայելի»-ն կորցրել է փայլը Լեւոն Ահարոնեան**
- 15 **Ն. Զուղայի թատրոնի պատմութիւնից՝ «Համվար» թատերախումբ Նիկիտ Միրզայեան**
- 18 **Վերջ ակտովթարներին**
- 20 **Հայ կանայք ռուս լուսանկարիչի գործերում**
- 22 **Խոհանոց՝ Ամանօրի թխուածք**
- 23 **Խորհուրդներ տնտեսուհիներին՝ Ամանօրեան մաքրութիւն Քաթրին Եաղուբի**
- 24 **Մարզանք Արման Տէր Ստեփանեան**
- 26 **Ժամանց**

Մշակութային եւ
 Հասարակական
Յոյս
 Երկշաբաթաթերթ
 Ե սարի, քիւ113, Դեկտեմբեր 21, 2011,
 1200 րուման
 Հայաստանում 320 դրամ

6 Ասի. Ալօ, ձմեռ պապի

Աշուղ Ծատուրօղլի

Պ ա ր ս կ ե ր է ն ք ա ժ ի ն

2	Այս համարի հայերէն էջերում	6	Քերթի Քրիստոսեան Սաքի	12	Սաթենիկ Մկրտչեան
4	Տօնածառի խորհուրդը ըստ Արք. Արտակ Մանուկեանի	10	Իրանահայերի վերադարձը Հայաստան Ռոզալնա Ծատրեան եւ		Անւանի Իրանահայեր՝ Գոկտ. Նիսանեան Յովիկ Մինասեան

<p>Յոյս Հասարակական-մշակութային երկշաբաթաթերթ</p> <p>Արտօճատէր՝ Լեւոն Ահարոնեան</p> <p>Խմբագիր՝ Ռոբերթ Սաֆարեան</p>	<p>Խմբագրական կազմ՝</p> <p>Քարմէն Ազարեան, Լիա Խաչիկեան, Գարուն Սարգսեան, Արմինէ Մելիք-Իսրայելեան</p> <p>Գեղարւեստական ձեւաւորում՝ Լիա Խաչիկեան</p>	<p>Հայերէն բաժնի սրբագրիչ՝ Քարմէն Ազարեան</p> <p>Կայք Քաջիկ Սաֆարեան</p> <p>Մարզական Արման Տէր Ստեփանեան</p> <p>Բաժանորդագրութիւն Քաթրին Եաղուբի</p>	<p>Հասցէ՝ Թեհրան, Էնդելար պողոտայ, Վալի Ասր քառուղի համար 1048 66495180 66492693</p> <p>Հեռախօս-հեռապատճեն՝ 66495208</p> <p>hooyes@inbox.com www.hooyes.com</p>
---	---	--	---

ԹՅԹ ԱՌԱՋՆՈՐԴ ՏԵՐ ՍԵՊՈՒՅ ԱՐՔ. Ս ՇՆՈՐՀԱԻՈՐԱԿԱՆ ՈՒՂԵՐՁԸ Ս. ԾՆՆԳԻ

Պատարժան Խմբագրություն «Յոյս» Երկշաբաթաթերթի Աստ.

Մօտալուտ Նոր տարւայ եւ մեր Փրկչի՝ Յիսուսի Քրիստոսի Ս. Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան բարեբաստիկ տօների առիթով սիրոյ եւ գոհունակութեան ջերմ զգացումներով ողջունում եւ ի սրտէ շնորհաւորում եմ Ձեզ բոլորիդ, մաղթելով որ Բեթղեհէմի մտւորում, իր մօր գրկում ժպտացող Աստուծորդի մանուկը Ձեր ողջ կեանքը ժպիտով, սիրով, խաղաղութեամբ եւ հաճութեամբ լցնի ու պայծառացնի:

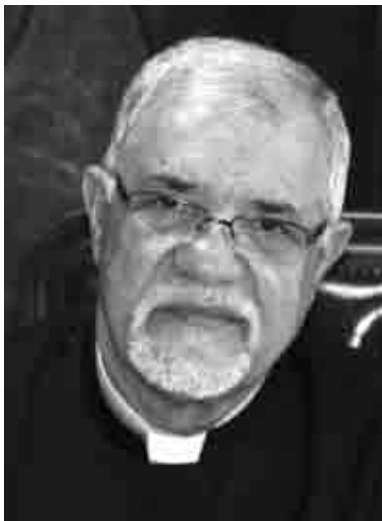
Նոր տարին եւ նրա յաջորդող Աստուածայայտնութեան տօնը սքանչելի առիթներ են յետադարձ ակնարկով տեսնելու անցեալ տարւայ մեր կեանքը իր բոլոր երեսներով եւ մի պահ խորհրդածելու թէ ինչ բաներ արեցինք եւ ինչ բաներ կարող էինք անել ու չարեցինք եւ այնուհետ մտածելու թէ ինչպէս ենք կարող զալիք մեր ժամանակը աւելիով արժեւորել: Անցած ժամանակը գետի հոսող ջուրի նման անցաւ. կարելի չէ հոսող նոյն ջուրին երկրորդ անգամ դիպչել. անցած, հոսած ջուրը նորից չի գայ. այնպէս եւ ժամանակը, անցեալը չի վերադառնայ, սակայն կարող ենք ապագայի մասին խորապէս մտածել եւ ներկան, որ մեր ձեռքն է այն գործով ու արդիւնաւոր կեանքով արժեւորել:

Անցեալ տարին մեր թեմի համար եղաւ յարաբերաբար ընդունելի եւ որոշ իրագործումներով եւ ինչու չէ նաեւ բացթողումներով յատկանշուող մի տարի. մենք արծաթէ դրամի երկու երեսներն էլ նայելու ենք, որպէսզի իրապաշտօրէն դիտենք մեր կեանքը: Այս օրերին, երբ հաւատով ու սիրով ապրենք կեանքը, վստահաբար այն աւելի իմաստալից կը դառնայ: Հաւատն ու սէրը քրիստոնէական մեր հասկացողութեամբ կապւած են դաստիարակութեան, այսինքն քրիստոնէական դաստիարակութեան, առանց որին, մեր կեանքը դատարկ է, ինչ դեր եւ պաշտօն էլ, որ ունենանք:

Աստուծային իմաստութեամբ պատւանդանւած կեանքն է աստուծահաճ: Յակոբոս առաքեալը գրում է. «Սինչդեռ երկնային իմաստութիւն ունեցող մարդը նախ մաքուր է լինում, ապա նաեւ խաղաղաբար, ազնիւ, բարեացակամ, ողորմածութեամբ եւ բարի գործերով արդիւնաւոր, անկողմնակալ եւ անկեղծ: Իսկ ով քո շուրջ խաղաղութիւն է սերմանում, նա արդարութիւն է հնծում»(Յկ.3:17-18):

Աստուծորդու հրաշափառ ծնունդը սքանչելի առիթ է մեր կեանքը Նրանով վերանորոգելու. Քրիստոսով վերանորոգւած կեանքը սիրոյ, խաղաղութեան եւ հաճութեան կեանքն է: Հազարաւոր տարիների մարդկային պատմութիւնը վկայում է, որ նա ժամանակ կոչւած կտաւ-պաստառի վրայ հետք է թողել, նա հանդիսացել է մի աստղ, որ իր լոյսը Քրիստոս-Աստղից առած լուսաւորել է իր շրջապատը: Էականը հոգու պայծառութիւնն է, որովհետեւ հոգու պտուղներն են.-«Սէր, խաղաղութիւն, ուրախութիւն, համբե-

ԱՐԳՍԵԱՆԻ ԵՒ ԱՄԱՆՈՐԻ ԱՌԻԹՈՎ

րատարութիւն, ազնութիւն, հաւատարմութիւն, հեզութիւն, ժուժկալութիւն»։ Քրիստոսով նորոգւած մարդը իբրեւ նոր արարած մահացնում է իր մարդկային կրքերն ու ցանկութիւնները եւ կերպարանափոխուած ապրում իր կեանքը։ Առաքելի բառերով՝ «Որեւէ մէկը, որ միացած է Քրիստոսին նոր արարած է. նա այլեւս այն չէ, ինչ որ նախապէս էր, որովհետեւ նա ամբողջութեամբ նորոգւեց» (Բ կր 5:17)։

Պարագայական նորոգութիւնը, եկեղեցասիրութիւնը մարդս անկումի են առաջնորդում. եսասիրութիւնն ու եսամոլութիւնը ծնունդ են տալիս կեղծ համեստութեան եւ խոնարհութեան եւ մարդս հեռացնում են Քրիստոսից եւ նրան գեհն են առաջնորդում։

Տօնական այս օրերին նորոգենք մենք մեզ եւ առաջնորդւենք Ա.Յոզով եւ ոչ մեր մարդկային ցանկութիւններով. մեր տները լցնենք Քրիստոս-Տէրով. մեր եկեղեցական եւ ազգային կեանքը ջերմացնենք ու պայծառացնենք Աստուծահաճ գործերով եւ այն ժամանակ վստահ եղէք, որ հրեշտակների քաղցրահնչիւն երգը կը լինի մեզ առաջնորդող երգ.-

**Փա՛ռք Աստծուն՝ բարձունքներում
Խաղաղութի՛ւն երկրի վրայ
Եւ հաճութի՛ւն մարդկանց միջեւ.**

Այս խոհերով, մտածումներով ու զգացումներով շնորհաւորում են Ձեզ սիրելիներ, եւ աստուծային օրհնութիւն են հայցում Ձեր անձնական, ընտանեկան եւ հասարակական կեանքի առաւել պայծառացման ի խնդիր։

Շնորհաւոր Նոր տարի եւ Ա. Ծնունդ։

Քրիստոս ծնաւ եւ յայտնեցաւ

Ձեզ եւ մեզ մեծ Աւետիս, ամէն։

Մնան քրիստոնէական ջերմ սիրով եւ օրհնութեամբ։

ԱՂՅԱՐԱՐ՝

ՍԵՊՈՒՀ ԱՐԲ. ՍԱՐԳՍԵԱՆ
ԱՌԱՋՆՈՐԴ ԹԵՀՐԱՆԻ ՀԱՅՈՑ ԹԵՄԻ

ԻՐԱՆԱՀԱՅԵՐԸ 2011-ԻՆ

Որո՞նք էին մեր համայնքի կարելու իրադարձությունները անցեալ տարի

Ռոբերտ Սաֆարեան

«ՀԱՅԱԶ»-Ը ՓԱԿԻՑ

Անցեալ տարի Ապրիլին պարզեց, որ «Հայազ»-ը դադարեցրել է իր աշխատանքը: «Հայազ»-ը իրանահայերի համար ծանօթ անուն էր, կապած հազարաւոր իրանահայերի հանգիստ արտագաղթի հետ: Սօտաւորապէս մի տասնամեակ էր, ինչ «Հայազ»-ն էր կազմակերպում իրանահայերի գաղթը դէպի Գլենդէլ՝ Վիէննայի ճանապարհով: Բայց դրա փակելու մէջ որեւէ դեր չունէինք մենք: Այն բիւջէ էր ստանում ԱՄՆ-ի կառավարութիւնից, որն իր տնտեսական ճգնաժամի պատճառով, այս տարի չյատկացրեց այդ բիւջէն: Ինչ որ է, մէկ-երկու ամիս ժամանակ տուեց, որ այն հայրենակիցները, որ ցանկանում են, իրենց դիմումները ներկայացնեն, եւ յետոյ վերջ: Մինչ այդ թւականը դիմում ներկայացրածները մտահոգւելու կարիք չունեն, քանի որ նրանց գործերը կը կարգադրուի: Սա ամենեւին լաւ լուր չէր, իրանահայ հասարակ մարդու համար, իսկ համայնքի ղեկավարութիւնից ոչինչ չլսեց այս մասին: Յամենայն դէպս, հայ ժողովուրդը, յատկապէս իրանահայերը, հնարամիտ ժողովուրդ են, այսպիսի բաներից չեն յուսահատուում եւ ուշ թէ շուտ կը գտնեն նոր ճանապարհներ: Վիէննա չեղաւ Սադրիդ կամ Լարնակա կամ ...

գողութիւնն էր: Ընդհանրապէս, երբ որեւէ վարչական մարմնի յանձնած գործերի շրջանակում գողութիւն է լինում, նրանք ներողութիւն են խնդրում ժողովրդից իրենց թերացման համար եւ ուղղակի պատասխանատուները հրաժարում կան պատժում են: Բայց հարկ չէ մենք հետեւենք ուրիշներին: Մեզ մօտ ամէն բան իր ինքնուրոյն ձեւն ունի: Սպահանի հայոց թեմի հաղորդագրութիւնների եւ արտայայտութիւնների համաձայն, իրանահայութիւնը պիտի իրեն երախտապարտ զգայ Սպահանի հայոց թեմի պատասխանատուներին: Նրանք բազմիցս յայտարարել են, որ ազգային մարմինները ոչ մի ջանք չեն խնայել վանքի թանգարանի իրերի դասակարգման եւ պահպանման գործում, իսկ գողութիւնից յետոյ, ամենաարագաչարժ ձեւերով գտել են գողերին եւ ձերբակալել տուել: Նրանք վստահեցնում են մեզ, որ մտահոգւելու բան չկայ: Նրանք յատկապէս մեղադրում են «անպատասխանատու» լրատւամիջոցներին, որ խանգարել են գործի վերահասութիւնը, թէ չէ սրանից էլ աւելի լաւ կաշխատէին: Միայն մոռանում են ասել, որ եթէ չլինէին այդ լրատւամիջոցների լրատութիւնը, դեռ երեւի ոչ ոք ոչ մի բան էլ չէր իմանայ այդ գողութեան մասին:

Բաբախանեանը, որ հրապարակ է եկել թափանցիկութեան եւ խնայողութեան խոստումներով: Հանդիպումներ միութիւնների ներկայացուցիչների հետ, այցելութիւններ թաղամասեր, մամլոյ ասուլիս: «Յոյս»-ին տւած հարցազրոյցում, նա խոստացել է հրապարակել ազգային կալուածների ցանկը. թող ամէն մարդ իմանայ ինչ ունենք, որտեղից է գալիս փողերը եւ ուր է ծախսուում: Հիանալի: Սպասում ենք:

«ԹՈՒՆԵԱՆ» ԴՊՐՈՑԻ ՆՈՐԱԿԱՌՈՅՑ ՎԻՃԱՅԱՐՈՅՑ ՇԷՆՔԸ

Այսպիսի վիճայարոյց չէնք իրանահայերը չեն ունեցել: Դա մի քանի տարի ընկած էր քանդած կիսաւեր վիճակում, յետոյ շտապ աշխատանք սկսեց, եւ չէնք շահագործման յանձնեց այս տարի Սեպտեմբերին: Բայց վատն այն էր, որ երբ եղանակը ցրտեց եւ ուզեցին միացնել ջեռուցումը, դասարանների եւ նոյնիսկ դպրոցի տեսչի գրասենեակի առաստաղից սկսեց ջուր թափել, եւ մի քանի տեղ էլ ծածկը փլեց (փառք Աստուծոյ դէպքի ժամանակ մարդ չկար դպրոցում, թէ չէ աւելի վիճայարոյց էլ կը դառնար «Թունեան»-ի չէնքը): Դպրոցը աշակերտութեան մեծ գոհունակութեամբ եւ ծնողների լուրջ դժգոհութեամբ մի քանի օր արծակեց, իսկ հիմա վերսկսել է իր նորմալ ընթացքը, իհարկէ ասուում է, սրահում վառարան էլ են տեղադրուել, որը, բնականաբար նոր ծախս է եւ այնքան էլ չի համընկնում նոր թեմականի խնայողական քաղաքականութեանը: Միաժամանակ պատգամաւորականի նիստերից մէկի ընթացքում, հաշիւներին մարմինը հարց բարձրացրեց չէնքի կառուցման ծախս

ՆՈՐ ԶՈՒՂԱՅԻ ՎԱՆՔԻ ԳՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Անցեալ տարւայ կարելուրագոյն դէպքը, որի մէջ մեր իրանահայ հայրենակիցները իրապէս ակտիւ դեր ունէին, դա Ն. Զուղայի Ս. Ամենափրկիչ վանքի մի քանի մանրանկարների

ՆՈՐ ԹԵՍԱԿԱՆ՝ ԹԱՓԱՆՑԻԿՈՒԹԵԱՆ ԽՈՍՏՈՒՄՆԵՐ

Անցեալ տարի, Մայիսին, Թեհրանի հայոց թեմի պատգամաւորական ժողովը (այսինքն՝ մեր՝ իրանահայերի Սեջլիս-ը) ընտրեց նոր թեմական խորհուրդ (այսինքն՝ կառավարութիւն): Նոր թեմական խորհրդի ատենապետն է եղարդ

սերի որոշ հարցերի շուրջ, որը պիտի ստուգվի ապագայում: Աստծով:

«ԱԼԻՔ»-Ի 80-ԱՄԵԱԿԸ

Երբ պակասում են դէպքերը, ամենակներն ու տարեդարձները դառնում են դէպք: Անցեալ տարի մեր համայնքի միակ օրաթերթի՝ «ԱԼԻՔ»-ի 80-ամեակն էր, որը միաժամանակ Իրանում անընդմէջ հրատարակած երկրորդ հին թերթն է: Տեղի ունեցան ձեռնարկներ, աշակերտութեան այցելութիւններ օրաթերթի տպարան, եւ կլոր սեղան: Ի վերջոյ կատակ բան չէ 80 տարի թերթ հրատարակելը. պէտք էր, բայց մի գուցէ՝ մի քիչ շատ:

ՍՐՔԱԶԱՆ ԶՅՐ ՆՈՐ ՕԳՆԱԿԱՆԸ

Յուլիսին Անթիլիասից Թեհրան է ժամանել Տէր Մակար Վարդապետ Աշքարեանը, եւ գործի է անցել որպէս ԹՅԹ առաջնորդի օգնական: Նա չի կատարելու աւագ քահանայի դերը, որը Սրբազան Զօր բացակայութեան ժամանակ տնօրինում է թեմի աշխատանքները, այլ օգնելու է առաջնորդին իր հոգեւոր աշխատանքներում, այդ թւում, հաւանաբար հոգեւոր դպրոց հիմնադրելու գործում: Այդ բոլորը տեղին եւ լաւ, բայց իրականութիւնն այն է, որ այստեղ մի բան մի քիչ նեղացնում է իրանահայերին: Արդեօք հնարաւոր չէր, այդ պարտականութիւնները կատարելու իրանա-

հայ ուժերի միջոցով եւ արդեօք այդ գործերի համար էլ մենք կարիք ունեն՞ք Անթիլիասից գործուղած հոգեւորականների:

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐԻ ՏԱՐԻ

Անցեալ տարի յայտարարել էր մանուկների տարի, որի առիթով տեղի ունեցան զանազան միջոցառումներ: Զոկտեմբերի 14-ին, Արարատ մարզաւանում, մատուռի շրջափակում կայացաւ թուլցիկների փառատօն, որին իր մասնակցութիւնը բերեց նաեւ ԹՅԹ առաջնորդ Տէր Սեպուհ Արք. Սարգսեանը: Սրբազան հայրը ծանօթացաւ եւ մօտից շփուեց մանուկների եւ նրանց ծնողների հետ:

ԱՍԻ. ԱԼՕ՛, ՁՄԵ՛Ռ ՊԱՊԻ

Միրելի ժողովուրդ, իմացայ օր Չմեռ պապը ճամփից հասել է ու հէնց էս մեր սարի ետեւն է: Ասի զանգ տամ, գայ, խիզնին օր հաւաքում են մէր տայ, համա, իմ մեղքն էր, թէ իրանը, էլի խօսքը գնաց հասաւ մալում չի որդի...Թէ հալն արիք, կարդացէք, թէ չէ, գնացէք ձեր քէֆին:

Ուրախ Նոր Տարի ունենաք:

Ձեր խոնարհ ծառայ
Ծատուրոյլի

Ասի. Ալօ , Ձմեռ պապի, բարով եկար հազար բարի,
Ղաղամդ մեր աչքի վրայ, նորից մեզի ետդ ես արի,
Ներողութիւն, շատ կը ներես, ամօթ չլնի հարցնելը,
էդ շալակիդ տոպրակումը ի՞նչ ես բերի մեզ էս տարի:

Ասաւ, Ծատուր, քու խօսքերը թամամ շարած մարգարիտ է,
Լիզւիդ տակը օձի գահր է, եփ կը կծես Ասուած գիտէ,
Տոպրակիցս ի՞նչ ես ուզում, էրեխայ ես դառի միթէ՞ ,
Պատմի, տեսնենք, ի՞նչ կայ, չկայ, ինչպէ՞ս անցաւ անցած տարին:

Ասի. Քու բարի աղօթքով տարին անցաւ հաշտութեան մէջ,
Մեր համայնքի ժողովներում չկար ոչ մէ կռիւ ու վէճ,
Թաղերումը խուրդա-մուրդա բաներ էլան, համա էդ հեջ.
Ասաւ. Ծատուր, մտքինդ ասա, իզուր խօսքը մի երկարի:

Ասի. Վալլա, ընտրուել է Թեհրանի նոր թեմականը,
Թեմի թագգայ նախագահն է Պարոն Էդւարդ Բաբախանը,
Ասուլիս ու հարց ու զրուց, ո՞վ էր տեսել դեռ էս բանը.
Ասաւ. Ըտենց նախագահի, աղբաթը թող անի բարի:

Էդւարդն ասաւ, մինչեւ հիմա մենք գործել ենք հայավարի,
Ըստից դէնը պիտի գործենք, ստանդարտ ու մարդավարի,
Կարգին հաշիւ կը տանք, թէ ով ի՞նչ է բերի, ի՞նչ է տարի,
Ասաւ.էտ օր դու ես ասում, նման է համայնավարի:

Ասի. «Ալիք» օրաթերթը արդէն ութսուն տարեկան է,
Ոչ փոխել է, ոչ ծերացել, հալա յեղափոխական է,
Ասաւ. Ի՞նչն է յեղափոխում: Ասի. Հարցդ թեական է.
Ասաւ.- Ռոբերթ Սաֆարի հետ կարծես խօսքդ մէկ ես արի:

Անցած տարի բարով-խերով բացւեց «Թունիեան» դպրոցը,
Էրեխեքին ուրախ զւարթ առաւ իր մայրական ծոցը,
Բայց ավիստս օր, ոչ զազ ունէր, ոչ պատրաստ էր խոհանոցը,
Քարմէնն,-ասաւ,- թէ համբերի, Ասծով էդ եկող տարի:

Նոր Ջուղան էլ ճամբայ գցեց նոր «կրթական համալիրը»,
Քլուբն էլի փակւած մնաց, մալու՛մ չի, որտեղ է գիրը,
Կարծեն դազնի տակն է հասսի մեր թեմականի քաֆկիրը,
Ասաւ. Ծախու գետին բոլ կայ, կը ճարւի իւղոտ մուշտարի:

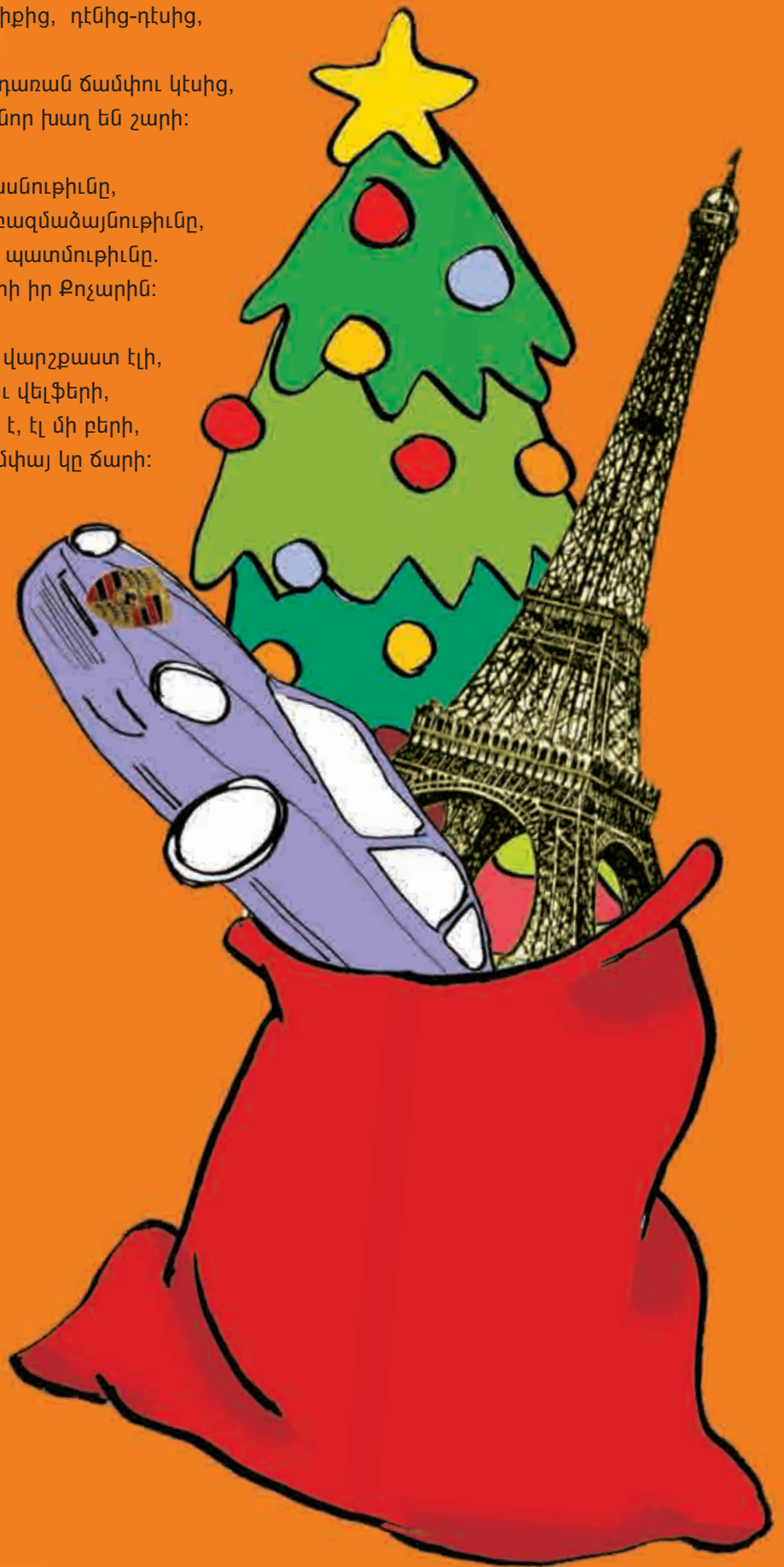
Ասի. Վալլա, էլ ի՞նչ ասեն, էտ քու մօտ են խաբարները,
Լսել ես, օր դէյր են էլի վանքի սրբոց նկարները,
Ասեն, բալքի Լոնդոն, Փարիզ տեսած ըլնես մէկի ձեռը,
Ասաւ. Լոնդոն խաբար չկայ, դովրըվարըդ դու ման արի:

Ասի. էլ ի՞նչ, պատմի տեսնենք, հայրենիքից, դենից-դէսից,
ՀՀԿ-ից, ԲՀԿ-ից, ՀՅԴ-ից, Կոնգրեսից,
Երկխօսութիւնն ու՞ր կապ տւին ու ետ դառան ճամփու կէսից,
Ասաւ. Լեւոնիկն ու Սերգօն շախմատի նոր խաղ են շարի:

Ասի. Ախեր, բա ի՞նչ կլնի ազգային միասնութիւնը,
Թամամ շալամ-շուրայ դառաւ հայոց բազմաձայնութիւնը,
Քու կարծիքով ո՞վ կը գրի էգուց հայոց պատմութիւնը.
Ասաւ. Կարծեն ազգը պիտի նորից պարի իր Քոչարին:

Ամրիկայից բա ի՞նչ խաբար, ասուն են վարչքաստ էլի,
Ասուն է էլ յոյս չունենաք գրին կարդի ու վելֆերի,
ՀԱՅԱՍ-ի դուռն էլ կապեցին, ասին. բոլ է, էլ մի բերի,
Ասաւ. Հայը գաղթական է, մէ ուրիշ ճամփայ կը ճարի:

Ասի թամամ երկրներում ազատ է քու ել ու մուտը,
Դու կիմանաս էս աշխարհի լաւն ու վատը, ճիշտն ու սուտը,
Թամամ մէջը խճճել եմ, ում ձեռն է կծիկի տուտը.
Ասաւ. Ձէքի, ու՞ր ես ասեմ, քոռ էլի, դու ինքդ ճարի:

Ասի. Պապի...Ասաւ. Բոլ է, վերջացաւ մոբայլիս կարդը.
Կարծես թամամ քեզ եմ տի էս աշխարհի ցաւ ու դարդը,
Էդքան խօ բայդուշ չի ըլնի ժողովրդի աշուղ մարդը,
Առ չունգուռդ, ուրախ զւարթ մէ գովք ասա տօնածառի:

Ասի. Ախեր Ձմեռ Պապի, էլ երգելու հալ չմնաց,
Թանգութունը տուն է քանդում, ծափ տալ ու պար գալ չմնաց,
Թամամ վախից կուչ եմ էկի, էլ Ռոստամ ու Ջալ չմնաց.
Ասաւ. Էտ էլ անց կը կենայ, էլ վերջը չի խօ աշխարհի:

Էս օր ասաւ, ասի դէ, լաւ. Հիմի ասա տեսնենք, քանի կառնես, ադրես տամ, գաս էրե-
խէքին մէր տաս: Ասաւ, Ծատուր ջան, դու խօ օտար չես, դաբըլ չունի, համա բենգի-
նը լիթըր եօթըր հարուր թուման եմ ածում, ջառիմէքն էլ խօ իմանում ես, թէ բռնեցին,
ինչ աշխատել եմ, պիտի տամ. Էտ է օր էս տարի հինգ թուլէն կանի էսքան: Էտ օր
ասաւ մոբայլս կապեցի, ասի, ջանս դուս գայ, հէնց ինքս ձմեռ պապի կլնեմ: Գնացի
մէ էրկու քիլօ նոխտնչի-քիշմիշ առայ, մէ խուրդայ էլ գոյնգոյն նողլ, բերի ռանգ-
բռանգ թրթերու մէջ փաթեցի ու բաժնեցի էրեխէքուն: Տեսայ, մոռթ եմ արի, ասի, թէ
լաւ էրեխէք ըլնէք ու պապին մամին լսէք ու դասներդ էլ լաւ սովորէք, գալ տարի Ձմեռ
Պապին սիրուն-սիրուն խաղալիքներ կը բերի ձեր համար: Յետոյ էլ չունգուռս դրի
դոշիս ու հմարները երգեցի:

Նոր տարի ջան, նոր տարի
Կարօտել ենք, շուտ արի,
Տօնածառը զարդարի,
Դովըրը անենք պապարի:

Էս տարի չէլաւ, գալ տարի,
Էս տարի չէլաւ, գալ տարի:

Բեր մեզ կարգին նւերներ,
Թագգայ մոբայլ, քոմփիլթեր,
Պապին՝ ֆորշէ, Ֆերարի,
Մամին՝ Փարիզ տատարի:

Էս տարի չէլաւ, գալ տարի,
Էս տարի չէլաւ, գալ տարի:

Ձեր տեղը դատարկ, շատ լաւ անցաւ:

ՄԱՄՈՒԼ ԵՒ ԳԱՂԱՊ ԿԼՈՐ ՍԵՂԱՆ ՀԱՅ ՄԱՍԻՆ

Չորեքշաբթի, Նոյեմբերի 16-ին, «Ալիք» օրաթերթի 80-ամեակը մեծարող յանձնախմբի նախաձեռնությամբ «Հայ Ակումբ»-ի փոքր սրահում տեղի ունեցավ կլոր սեղան նստիված Հայերեն մամուլին առնչող հարցերին ու դժարութիւններին: Կլոր սեղանին մասնակցում էին «Ալիք» օրաթերթի խմբագիր Դերենիկ Մելիքեանը, «Դրօշակ» թերթի խմբագիր Կարեն Խանլարեանը, «Հայելի» կայքի վարիչ Սեւան Պետրոսեանը, Հայերեն ռադիոժամի աշխատակից Ռոբերթ Մարգարեանը եւ «Յոյս» երկշաբաթաթերթի խմբագիր Ռոբերթ Սաֆարեանը: Կլոր սեղանը վարում էր Բաֆֆի Փիրումեանը: Անցեալ համարում մեր ընթերցողներին ներկայացրինք կլոր սեղանի առաջին մասը: Ստորեւ տպագրում ենք դրա երկրորդ բաժինը, որը հիմնականում վերաբերում է այս հարցին, թէ որոնք են հայ մամուլի առաջնահերթութիւնները:

Ռոբերթ Սաֆարեան

Դերենիկի բացատրութիւնները այս մասին թէ մենք թերթ ենք հրատարակում, մի առաքելութիւն տարածելու համար... դա մամուլի մի տեսակն է: Մեր համայնքում, «Ալիք»-ը պարզապէս այդպիսի թերթ է: Կայ կուսակցութիւն, որն ունի իր յատուկ գաղափարախօսութիւնը, եւ թերթ է հրատարակում, իր գաղափարը տարածելու համար: Դա հիմնական նպատակն է եւ միւս բնագաւառները բոլորը պիտի ծառայեն դրան: Բայց օրինակի համար «Յոյս»-ը չունի այդպիսի յատուկ նպատակ, որ դրանից բացի ուրիշ բան չպիտի հրատարակի: Ամէն հարցի մասին կարելի է խօսել. սկզբունքը սա է ... կարելի է խօսել խառն ամուսնութիւնների մասին, կարելի է խօսել մեր մէջ թմրամոլութեան աճի մասին, կարելի է խօսել այն մասին, որ ցեղասպանութեան ճանաչման արշաւը արդեօք խելացի ռազմավարութիւն է թէ ոչ: Բայց պարզ է, որ մի կուսակցական թերթում, այս բոլորի մասին չի կարելի խօսել, եթէ դրանք չեն համընկնում կուսակցութեան քաղաքականութեանը:

Երեւի մենք պիտի զանազանէինք մամուլի տարբեր տեսակները... «Դրօշակ»-ի խնդիրները եւ հարցերը բոլորովին տարբեր տեսակի խնդիրներ են քան ասենք «Հայելի» կայքինը ...

Կարեն Խանլարեան

Կան ազգային քրքրամաներ. ցեղասպանութիւն, հայ դատ, սփիւռքում հայապահպանման խնդիրը, Հայաստանում ազգային նկարագրի անարատ պահելու խնդիրը, Լեռնային Ղարաբաղի, եւ կաւելացնէի նաեւ Ջաւախքի հայութեան մարդկային իրաւունքների խնդիրը: Եւ ընդհանրապէս մեր ազգային հարցին առնչող խնդիր-

ներ կան, որ սրանք պիտի լինեն այն կարմիր սահմանները, որից անցնել չի կարող հայ մամուլը: Բայց սրանք համազգային համընդհանուր խնդիրներ են: ԶԼՄ-ները պատահական չեն գոյանում եւ անպայման քաղաքական եւ գաղափարախօսական գիծ են հետապնդում: Ես չեմ հաւատում, որ կայ թերթ, բացի մասնագիտական մամուլը, առանց գաղափարախօսութեան: Ամէն թերթ կունենայ իր առաքելութիւնը եւ դրա մէջ ոչ մի սարսափելի բան չկայ: Դրանք ոչ միայն գեղեցկացնում եւ ճոխացնում են մեր ազգային կեանքը, այլեւ զարգացնում են այն: Այն բոլոր թերթերը, որ ասում

«Դրօշակ» թերթի խմբագիր՝ Կարեն Խանլարեան

մեր ազգային հարցին առնչող խնդիրներ կան, որ սրանք պիտի լինեն այն կարմիր սահմանները, որից անցնել չի կարող հայ մամուլը:

«Յոյս» երկշաբաթաթերթի խմբագիր՝ Ռոբերթ Սաֆարեան

Մտածում ենք որպէս մամուլ, մեր թերթում ամէն տեսակ միտք պիտի իր տեղն ունենայ:

ՔԱՐԱԽՍՈՍՈՒԹԻՒՆ

ՈՒՆԻ ՄԱՍԻՆ (Բ. ՄԱՍ)

Են մենք չունենք գաղափարախօսական եւ քաղաքական ուղղութիւն, դրանք կամ ստում են, կամ շատ նեղ մասնագիտական բնոյթ ունեն: ... Ես որպէս դաշնակցական, իմ թերթի գաղափարական եւ քաղաքական գիծը պահպանելու խնդիր ունեմ: Ամէն թերթ պիտի իր քաղաքական գիծը հետապնդի, բայց պայմանով, որ այն, սկզբում ասածս աքսիոմները չխաթարի: Դրանք մեր պետականութեան պահպանման, մեր քաղաքական դատի հետապնդման (հայ դատը ներառեալ), ցեղասպանութեան ճանաչման, մեր հայրենի Ջաւախքի եւ մեր լեռնային Ղա-

րաբաղի խնդիրներն են: Սրանց մօտեմալ կամ քաղաքական իմաստով շահարկել, արդէն չափազանց կոպիտ սխալ կարող է լինել մի թերթի համար:

Ռոբերթ Սաֆարեան

Ես մի առումով համաձայն եմ, որ որեւէ թերթ չի կարող յաւակնել, որ որեւէ գաղափարախօսութիւն չունի: Վերջին հաշւով, նոյնիսկ միութրի ընտրութիւնները եւ դասաւորումը, իր խորքում մի մտածելակերպ եւ մօտեցում է պարունակում: Բայց դրանով հանդերձ, ունենք տարբեր տեսակի մամուլ: Թոյլ տւէք կոնկրետ խօսեն:

«Յոյս»-ը Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի մասին մի յօդաձեռնի հաւաքածոյ է տպագրում, որում կայ թէ Վահան Իշխանեանի յօդաձեռն, ուր Տէր-Պետրոսեանը մեղադրում է, որ 1996-ին ընտրութիւնների յետօրէին բողոքողների դէմ բռնի ուժ է գործի դրել, կայ իր Տէր-Պետրոսեանի գրութիւնը, ուր նա բացատրում է, թէ Ղարաբաղը ժախելու խնդիր չի եղել, եւ կայ մի ժամանակագրութիւն Տէր-Պետրոսեանի անցեալից մինչեւ այսօրւայ կտրած ճանապարհի մասին ... նման բան «Ալիք»-ը չի կարող անել: Նկատի առնելով այն կարմիր գծերը, որ Կարէնը բացատրեց, նման յօդաձեռնի հաւաքածոյ «Ալիքը»- չի կարող հրատարակել: Կարելի է ասել, որ սա էլ «Յոյս»-ի համար մի տեսակ գաղափարախօսութիւն է: Մի իմաստով՝ այո, բայց այստեղ միտքն այն է, որ մտածում ենք որպէս մամուլ, մեր թերթում ամէն տեսակ միտք պիտի իր տեղն ունենայ: Մենք դրանք դնում ենք իրար կողքի եւ թոյլ ենք տալիս ընթերցողը իր դատողութիւնն ունենայ:

Րաֆֆի Փիրումեան

Դա միայն «Ալիք»-ի մասի՞ն էք ասում, թէ՞ ընդհանրապէս քաղաքական գիծ հետապնդող թերթերի:

Հայերէն ռադիօժամից Ռոբերթ Սարգսարեան

Ես ցաւում եմ, որ որեւէ հայկական լրատւական գործակալութիւն պաշտօնական ներկայացուցչութիւն չունի Իրանում:

«Հայելի» կայքի վարիչ՝ Մեան Պետրոսեան

Մի ուրիշ ոլորտ էլ կայ, որ անուշադրութեան է մատնել եւ դա սփիւռքների միջեւ կայան է:

«Ալիք» օրաթերթի խմբագիր՝ Դերենիկ Մելիքեան

Վերջին համահայկական մամուլի ժողովում ճշտեց մէկ թիրախ. այն է ընդառաջ ցեղասպանութեան 100-ամեակին:

Ռոբերթ Սաֆարեան

Ես կասեի ընդհանուր առմամբ դա ճիշտ է:

Ռաֆֆի Փիրումեան

Ֆրանսիայում տպագրող «Ունանիտե» թերթը տարիներ շարունակ եղել է այդ երկրի կոմունիստական կուսակցութեան թերթը, եւ միաժամանակ Ֆրանսիայում տպագրող երկրորդ բարձր թիրաժն ունի: Ո՞նց էք բացատրում ...

Ռոբերթ Սաֆարեան

Ծիշտն ասած, ես մինչեւ հիմա «Ունանիտե»-ն չեմ էլ տեսել: Եթէ հակառակ դեպքեր կան, պիտի ուսումնասիրել: Այն, ինչ կարող եմ կրկնել այն է, որ նկատի առնելով այստեղ բացատրած մտեցումը համընդհանուր համահայկական խնդիրների եւ կարմիր գծերի մասին, դժւար թէ «Ալիք»-ը կարողանայ միաժամանակ համայնքային մի ընդհանուր թերթի ֆունկցիաները կատարել:

Ռոբերտ Մարգարեան

Երբ կուսակցական թերթի մասին ենք խօսում, դա չի նշանակում, որ դրա լսարանը միայն կուսակցութեան անդամներն են: Այդ լսարանը կարող է աւելի լայն լինել: Սա «Ունանիտե»-ի մասին ձեր դրած հարցը կարող է մասամբ բացատրել: Ես կը ցանկանայի մեր համայնքի մի երկու առաջնահերթութիւնների մասին խօսել: Երկրորդելով Արցախի եւ ցեղասպանութեան ճանաչման հարցերի կարեւորութիւնը, պիտի ասեմ կայ անուշադրութեան մատնւած մի դաշտ. այդ Իրան-Յայաստան յարաբերութիւններում լրատւական դաշտն է: Պիտի ստեղծւի Իրան-Յայաստան լրատւական բնագաւառ եւ հարց դնել, որ իրանահայ լրատւամիջոցի դերն այդտեղ ինչ է կարող լինել: Լրատւութեան ասպարէզում հայ մամուլի վրայ մի դեր է դրւած եղել, որը չի կատար-

ւել: Խօսքը փոխայցելութիւնների մասին չէ: Դա եղել է: Յարցը ճիշտ լրատւութիւն կատարելու մասին է: Երկու երկրի դեպքերը ճիշտ արձագանքելու հարցն է: Ես ցաւում եմ, որ որեւէ հայկական լրատւական գործակալութիւն պաշտօնական ներկայացուցչութիւն չունի Իրանում: Փոխադարձաբար, Իրանի լրատւական գործակալութիւններն էլ Յայաստանում ներկայացուցիչ չունեն: Միայն կայ Իրանի հեռուստատեսութեան թղթակիցը: Արդիւնքը լինում է այն, որ այսօր պարսկական լրատւամիջոցները Յայաստանի մասին լրատւութեան համար դիմում են «Թրենդ» գործակալութեան: Նոյնպէս էլ Յայաստանի լրատւամիջոցները Իրանի ներքին խնդիրների մասին լրատւութեան համար դիմում են արեւմտեան գործակալութիւններին:

Սեւան Պետրոսեան

Մի ուրիշ ոլորտ էլ կայ, որ անուշադրութեան է մատնւել եւ դա սփիւռքների միջեւ կապն է: Սփիւռքահայերը ունեն երազանքներ, հոգսեր, խնդիրներ, մարտահրաւերներ, որոնք չեն հասկանում հայաստանցիները: Լրատւամիջոցները կարող են այդ կապը ստեղծել, մի բան որ քիչ թէ շատ բաց է թողնւել:

Դերենիկ Մելիքեան

Ստահուգելու հարց չկայ, որ այնինչ թրքական թերթը ունի միլիոնաւոր տպաքանակ եւ մենք չունենք: Ես դա պարտութիւն չեմ համարում: Մենք ունենք Յրանտ Դինքը, թրքական մամուլում արտացոլող թուրք մտաւորականութեան մէջ հայամէտ խաւերի դրսեւորումը:

Մենք 217 տարւայ հայերէն մամուլ ունենք, որի նպատակը բնականաբար եղել է հայապահպանման առաքելութիւնը: Յայերէն առաջին թերթի հրատարակութիւնից հարիւր տարի յետոյ, իրանա-

հայ համայնքն էլ «Շաւիղ»-ով իր մամուլն ունեցաւ: Յայապահպանումը եւ ազգային ազատագրական շարժումը եղել է հայ մամուլի առաքելութիւնը: Սփիւռքի մամուլը, եւ ոչ միայն դաշնակցական մամուլը, ազգային եւ ապազգային պայքար է ունեցել: Այս է եղել կարգավիճակը. հիմա եթէ այդ մամուլը փրոֆէշընալ չի եղել, դա մեր մեղքը չի եղել, դա պատմական անհրաժեշտութիւն է եղել:

Անկախութիւնից յետոյ, մեր հայաստանեան մամուլը անցումային շրջան է անցկացնում, որովհետեւ, ընդհանրապէս Յայաստանի քաղաքական դաշտը կայացած չէ: Վերջին համահայկական մամուլի ժողովում ճշտւեց մէկ թիրախ. այն է ընդառաջ ցեղասպանութեան 100-ամեակին: Եւ ոչ մեղ իմաստով, այլ ընդհանուր առմամբ հայ դատ, որը հայոց ազգային գաղափարախօսութեան հիմքն է: Յայ դատը ինչ որ խմբակցութիւնների եւ կամ մէկ կուսակցութեան կարգախօսք չէ: Յայ դատի մասն է կազմում Յայաստանի պետական հզօրացումը: Սա հիմնահարց է: Պետական հզօրացում նշանակում է բոլոր այն խնդիրները, որ պատճառ են դառնում արտագաղթի: Պիտի դրանց առաջն առնել: Ժողովրդավարութիւնը, սոցիալ տնտեսական հարցերը, մի խօսքով դէպի քաղաքական հասարակական մշակութային պետութեան տանելու մէկ ու միակ ուղին, որը կարծում եմ մեր մամուլն էլ պէտք է լծւի դրան:

«ՀԱՅԵԼԻ»-Ն ԿՈՐԺՐԵԼ Է ՓԱՅԼԸ

Լեւոն Ահարոնեան

Երբ «Յոյս»-ի 112-րդ համարը ստացայ, ըստ սովորութեան սկսեցի թերթել եւ յօդածոների վերնագրերը կարդալ: Պարսկերէն բաժնի հինգերորդ էջում նկատեցի հետեւեալ վերնագիրը. «Նմուշներ «Յայելի» կայքում տեղադրած «Ալիք» օրաթերթի 80-ամեակի մասին յօդածի վերջում գրած մեկնաբանութիւններից»:

Առաջին մեկնաբանութիւնը առանց ազգանունի է եւ միայն թւական ունի: Նոյնն է երկրորդը: Երրորդը «քո ընկերներից» անւանելով իրեն գրել է հետեւեալը.

«Դուք մեկնաբանէք նեղմիտ եւ պահպանողական, բայց «Ալիք»-ի գրողներն իրեն բոլոր թուլութիւններով հանդերձ, այն աստիճանի տղամարդ էին, որ նոյնիսկ ձեր նմաններին հայ լինելու պատճառով պաշտպանել են: Դուք երբեք չէք տեսնի, որ «Ալիք»-ում ձեր տնօրէնի պրն. Ահարոնեանի իրաւաբանական հարցերի եւ դրամաշորթութեան (*էխթելաս*) մասին մի խօսք ասած լինեն»:

Այդ *կոմենտները* կարդալով, անմիջապէս յիշեցի 2000 թւականի Յոկտեմբերի 28-ին, 12-րդ պատգամաւորական ընտրութիւնների նախօրէն, երբ որոշները որոշեցին չթողնել, որ ես ընտրուեմ: Ճիշտ նոյն ոճով մէկը միւսի յետեւից մեղադրանքներ էին ծլում: Միւս կողմից, նրանք մի բաներ էին տեսնում, որ դժբախտաբար դրանք իմ աչքերը չէին ընկալում: Ծորակաշինութեան գործարանն էին տեսնում 1000 հոգի աշխատողներով, բայց իմ տկար աչքերը դրանց չէր տեսնում: Իրականութիւնն այս է, որ մի կազմակերպութիւն կամ մի խումբ մարդիկ իրենց տրամադրութեան տակ ունեն մի շարք անձնաւորութիւններ, աւելի ճիշտ է ասել՝ գործիքներ, որոնց պէտք եղած պահին հրապարակ են հանում:

Հարցն որտեղի՞ց է սկսւում:

«Շարդ» պարսկերէն հրատարակող թերթում, «Յոյս»-ի խմբագիր՝ Ռ. Սաֆարեանը պարսկերէն լեզուով մի յօդած է գրել «Ալիք» օրաթերթի 80-ամեակի մասին: «Յոյս»-ի 112-րդ համարի պարսկերէն բաժնի 4-րդ եւ 5-րդ էջերում տպագրւած է այդ յօդածը: Դրա բովանդակութիւնը հիմնականում առնչութիւն չունի «Յոյս» երկշաբաթաթերթի հետ: Ի պատասխան դրան այսպիսի յարձակումների դիմելը, ինձ համար պարզ է դարձնում, որ հարցը թշնամութիւնն է մի անկախ ազգանւեր երկշաբաթաթերթի նկատմամբ:

Յամենայն դէպս, ինչքան մտածում եմ, թէ որտեղի՞ց են «դրամաշորթութիւն» կատարել, խելքիս բան չի գալիս: Ուստի որոշում եմ իմ տնտեսական աշխատանքների ասպարէզները բացատրել, կարող է մեր սիրելի ընթերցողները մի բան գտնեն:

«Սաթի» ընկերութեան մէջ աշխատող 200 պաշտօնեաների 47% տոկոսը հայեր են: Նրանց վճարող աշխատավարձերի կողքին, ընկերութիւնը վճարում է պետական հարկ, որի մէջ մինչեւ հիմա դրամաշորթութեան գրպարտանքին չի ենթարկւել: «Սաթի»-ի հայաստանեան կենտրոնում աշխատում են 15 պաշտօնեաներ:

«Անդրէ» երշիկի գործարանը, իր անկախ տնօրինութիւնն ունի, որում կարելոր դեր ունեն մաւր հայերը: Այս գործարանում աշխատում են մօտաւորապէս 100 հոգի: «Թաւանգա» ընկերութեան մէջ, որը շատ սահմանափակ կերպով առեւտրական աշխատանքներ ունի Հայաստանի հետ, իրավիճակը նոյնն է:

Հայաստանում «Մասիսաւան» ընկերութիւնը նոյնպէս պատկանում է ինձ, որի 14300 ք.մ. տարածքն երեւանի քաղաքապետարանից աճուրդի մէջ գնեցի: Այդ

տարածքում 75 յարկաբաժիններ կառուցեցինք եւ 8 առանձնատներ: Իմ գործընկերոջ մահւան պատճառով շինարարութիւնը երկարածուեց, բայց արդիւնքը փայլուն ստացւեց: 56 յարկաբաժին եւ 5 առանձնատներ արդէն յանձնուել են գնողներին: Այդ գործում «Մասիսաւան» ընկերութիւնը մօտ 3 միլիոն ԱՄՆ դոլար Հայաստանի կառավարութեան հարկ է վճարել եւ նորից էլ պիտի վճարի: Հայաստանի հարկային տեսչութեան յայտարարութեան համաձայն, «Մասիսաւան»-ը երկրի առաջին 1000 հարկատուների մէջ 500-րդ տեղն է գրաւում: Դրանից բացի, երեք տարի, հարիւրաւոր հայ աշխատաւորներ իրենց համար աշխատանք են ունեցել եւ աւելի քան 10 միլիոն ԱՄՆ դոլար տարադրան է ներմուծել երկիր:

«Հայ դպրոց» հիմնադրանք, որ ուղղակի իմ հսկողութեան տակ է աշխատում եւ ունի իր տնօրէնը, մինչ այսօր կարողացել է Հայաստանի սահմանամերձ գիւղերում, 20 հազար աշակերտների նոր աթոռ-սեղան ու գրատախտակ տրամադրել:

1993 թւականին, Մաջիդիէ թաղամասում կառուցել եւ ազգային Առաջնորդարանին նվիրել եմ «Ալմաստ եւ Անդրէ Ահարոնեան» մանկապարտէզը: Մեծ դերակատարութիւն են ունեցել Մեղրիի կամուրջի կառուցման մէջ: Վերակառուցել են 1000 աշակերտանոց 136-րդ դպրոցը, որն ամբողջովին հրդեհուել էր:

Վերանորոգել եմ Հայաստանի բնապահպանութեան թանգարանը:

Հայաստանում եւ Թեհրանում ունեցել եմ տասնեակ ուսանող սաներ եւ վճարել եմ նրանց ուսման տարեկան ծախսերը:

Պարսիկ միջավայրը, 32 տարի է ինձ ճանաչում են եւ իմ անունով

երդուում: Հիմնադիր անդամն են եղել Իրան-Հայաստան Առևտրական պալատի, որով մեծ դեր են ունեցել Իրան-Հայաստան առևտրի ասպարեզում: Մինչև օրս այդ հաստատութեան օգտագործած գրասենեակն իր բոլոր յարմարութիւններով, անվճար ես են տրամադրել: Ինձ մօտից ճանաչում են առևտրի նախարար պրն. Ղազանֆարին, «Ջահադէ Քեշաւարզի» նախարար պրն. Ջալալին, ինչպէս նաեւ Իրանի կենտրոնական մարզի նահանգապետը:

Երբ Հայաստանից պետական հիւրեր են լինում, ինձ էլ ընթրիքի կամ ճաշի են հրաւիրում: Մեծ յարգանք ունի իմ հանդէպ Իրանի առևտրական պալատի նախագահ պրն. Նահաւանդեանը: Անցեալ մէկ ամսում, երկու անգամ ինձ հրաւիրել են նախագահի գրասենեակ, նրա տնտեսութեան խորհրդատու՝ Աղամոհամադիի հետ հանդիպելու համար:

Հայաստանում նախագահից սկսած մինչև վարչապետն ու նախարարները ինձ ճանաչում ու յար-

գում են. ոչ թէ իմ ֆիզիկական անձի համար, այլ իմ տարած աշխատանքների համար:

Էջմիածնում Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը միշտ ինձ գնահատել է հայրական աղօթքներով եւ իր 60-րդ տարեդարձի եւ գործունեութեան 12-րդ տարւայ տօնակատարութեանը, միակ իրանահայն էի, որ պաշտօնական հրաւեր ունէի:

Իսկ դուք ի՞նչ փաստի հիման վրայ էք համարձակում ինձ մեղադրել դրամաշորթութեան մէջ: Բան չունեմ ասելու բացի այն, որ ամօթ ձեզ: Հազար ամօթ:

Գիտեմ, որ այս կոմենտների հարցում «Ալիք»-ը դեր չի ունեցել, բայց զարմանում եմ, որ նրանք «Հայելի» սայթը յանձնել են մի երիտասարդ եւ կրթած անձնատրութեան, որ իր անպատասխանատու մօտեցումով, ուն ցանկանում է վիրաւորում է. մի անձնատրութեան, որ ոչ մի փորձառութիւն չունի քաղաքական եւ համայնքային հարցերում:

«Ալիք»-ի 80-ամեայ պատմութեան մէջ, գործում է երեք դարւայ

մտածելակերպ: 19-րդ դարւայ վերջում կազմել է Հ.Յ.Դ. կուսակցութիւնը բոլորովին տարբեր մի քաղաքական միջավայրում: 20-րդ դարը հայ ժողովրդի համար մի ողբերգալի դար էր, որն ունի իր դառը պատմութիւնը եւ բոլոր գաղափարախօսութիւններն էլ ազդած են այդ դարւայ տարբեր խնդիրներից: Սակայն 21-րդ դարը բոլորովին տարբեր մթնոլորտ է: Արդէն ունենք ազատ եւ անկախ Հայաստան: Մենք հայերս, պիտի միայն մի թիրախ ունենանք. դա է՝ պահել ու պաշտպանել ազատ Հայաստանը: Դուք չէք կարող Հայաստան-սփիւռքի մասին նախկին դարերի լոզունգներով ու պատմութիւնով զարգանալ: Թողէք մեր հայ երիտասարդ սերունդը ինքը մտածի ժամանակակից աշխարհի դրածքով: Թող նա յարգանք, սէր եւ մտերմութիւն տարածի հայ ժողովրդի մէջ եւ կառուցի նոր սփիւռքն ու նոր Հայաստանը եւ դուք էլ անվախ անցեալը պիտի յանձնէք պատմութեան գիրկը:

ՎԱՐԴԱՆ ՕՍԿԱՆԵԱՆ

ՊԼՈՒԲԱԼ ՏՆՏԵՍՈՒԹԵԱՆ ՈՐԵԷԷ ԱՆԿՈՒՄ ԱՆՊԱՅՄԱՆՈՐԵՆ ԿԱԶԳԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՎՐԱՅ

Կատարական «Ալ Ջազիրա» հեռուստաընկերութեան անգլերէն հեռարձակման Նոյեմբերի 26-ի «Եւրօգօտու խնդիրների ազդեցութիւնները» հաղորդման հիւրն էր Հայաստանի նախկին արտգործնախարար Վարդան Օսկանեանը: Ստորեւ ներկայացւած է հաղորդավար Քամալ Սանտամարիայի եւ Վարդան Օսկանեանի զրոյցի հայերէն թարգմանութիւնից մի հատւած:

-Moody's-ն այս շաբաթ իջեցրեց Հայաստանի վարկանիշի կանխատեսումը՝ այն գնահատելով բացասական: Ի՞նչ էք կարծում՝ սա Հայաստանի տնտեսութեա՞ն խնդիրներով է պայմանաւորւած, թէ՞ Եւրոպայի եւ Ռուսաստանի տնտեսութիւնների:

-Կարծում եմ՝ վերջինների: Հայաստանի տնտեսութիւնը մեծապէս կրում է համաշխարհային տնտեսութեան ազդեցութիւնը: Թէեւ մեր երկիրը փոքր է, եւ եթէ 2009 թականի ճգնաժամը կարող է որեւէ ցուցիչ լինել, կարծում եմ՝ զլոբալ տնտեսութեան որեւէ նոր անկում կամ ճգնաժամ անպայմանօրէն կազդի Հայաստանի վրայ: Եւ քանի որ այս անգամ կարծես թէ հա-

մաշխարհային տնտեսութեան անկման աղբիւրը լինելու է Եւրոպան, Հայաստանի վրայ այդ ազդեցութիւնն էլ աւելի ուղղակի կը լինի, քանզի Եւրամիութիւնը Հայաստանի ամենախոշոր առևտրային գործընկերն է: Հայաստանը մետաղներ, յղկւած աղամանդներ է արտահանում Գերմանիա, Բուլղարիա եւ Բելգիա: Ազդեցութեան միւս ուղին Ռուսաստանն է, որը Հայաստանի երկրորդ խոշոր առևտրային գործընկերն է, Հայաստանում ամենամեծ ներդրողը եւ Հայաստան եկող դրամական փոխանցումների 75%-ի աղբիւրը: Հայաստանը Ռուսաստան արտահանում է հիմնականում գիւղատնտեսական ապրանքներ, հումք եւ վերամշակւած ապրանքներ: Համաշխարհային տնտեսութեան որեւէ անկում անպայմանօրէն կազդի Ռուսաստանի վրայ՝ փոխելով այդ տարրերն ու գործօնները եւ հետեւաբար ազդելով նաեւ Հայաստանի տնտեսութեան վրայ: Կարծում եմ՝ Moody's-ի որոշումը պայմանաւորւած էր այս հանգամանքներով:

Ն. ԶՈՒՂԱՅԻ «ՀԱՄՎԱՐ» ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԸ (1980-1996)

Նիկիտ Սիրզայեան

Իրանի յեղափոխութիւնից յետոյ, Ն.Զուղայուն եւ Շահինշահրուն թափ առաւ մշակութային ինքնաբոլխ խմբերի ստեղծումը եւ դա անմիջական հետեւանքն էր թագաւորական վարչակարգի ժամանակայ քաղաքական ճնշումների, որը իրագործոււմ էր մեր համայնքում, որոշ «ազգայինների» հակաժողովրդական քաղաքականութեամբ եւ կեցւածքով: Այդ մշակութային միաւորներից մէկն էր «Համվար» թատերախումբը, որը զեղչւել է «Ն. Զուղայի թատրոնը» գրքից, որի հեղինակն է պրն. Լ.Գ.Մինասեանը:

Ցաւօք, իրանահայ մամուլը, այնպէս որ պէտք է, չի անդրադարձել նրանց, բայց պէտք է խոստովանել, որ նրանք վայելել են մեծ ժողովրդականութիւն: Թատերախումբ ստեղծելու միտքը 1980 թականին ծագեց մի քանի երիտասարդների մտքում, որ դրա միջոցով կարողանան քարոզչական աշխատանքներ տանել: Որոշւեց, որ միայն կոմեդի պիեսներ բեմադրեն եւ գրեթէ բոլոր պիեսներն որ ընտրոււմ էին, կամ իրենք էին

	Ներկայացումներ	Վայր
1980թ.	Հոգաբարձուն	Խոյզան գիղ
1982թ.	//	Ի.Ա.Մ.Մ. Ն.Զուղա
1981թ.	Բժիշկը	Ղարդուն գիղ
1982թ.	Մանուշի հարսանիքը եւ Աղան ու իր սուրճը	Ղարդուն եւ Խոյզան
1983թ.	Մարդասպանութիւն	Ի.Ա.Մ.Մ. եւ Շահինշահր
1984թ.	Դասարան (հեղ. Ա.Մաթեան) Ասիացի սափրիչ եւ Բուժարան	Ի.Ա.Մ.Մ., «Սանահին» միութիւն, Թեհրան 7 գիշեր
1983թ.	Դմի վաճառական	Շահինշահր
1984թ.	Ատատէք /Թոշակ/	Ի.Ա.Մ.Մ.
1983թ.	Բժիշկը	Շահինշահր
1985թ.	Կօշկակար, Քաղաքավարութեան վնասները (Յ.Պարոնեան) «Արարատ», Ն.Զուղա	«Սանահին» միութիւն, Թեհրան
1989թ.	Թիւ 5 խելագար	«Սանահին» միութիւն, Թեհրան
1986թ.	(Համբարձում-Վարդավառ) 60-ամեայ փեսացուն	Ղարդուն
1996թ.	Դմի վաճառականը, Ատատէք	«Արարատ», Շահինշահր եւ Ն.Զուղա
1986թ.	Ամերիկացի փեսացուն	«Սանահին» միութիւն, Թեհրան
1987թ.	PUNK-ը, 60-ամեայ փեսացուն	«Սանահին» միութիւն, Թեհրան

գրում, եւ կամ ամբողջութեամբ բարբառը փոխում էին Փերիայի ու Զուղայի բարբառով եւ աշխատում էին համայնքում այդ օրերի տեղի ունեցած անցուդարձը եւ

լուրերը մտցնել բեմադրութեան մէջ: Փորձերը ամբողջութեամբ կատարոււմ էին խաղացողների տնտրում, սկզբնական շրջանում բե-

«Ամերիկացի փեսացու»

մադրութեան համար բեմ եւ վայր չունենալու պատճառով, որոշում են բեմադրութիւնները տարին երկու անգամ բեմադրել գիւղերում բացօթեայ առանց որեւէ դէքորի, բայց զգեստաւորած եւ գրիմով, Յամբարձում եւ Վարդավառ տօների ժամանակ գրեթէ Ն.Ջուլայի ժողովրդի 80-ից 90-տոկոսը այդ օրերին այցելում էին Փերիայի Խոյզան եւ Ղարղուն գիւղերը, եւ հէնց դրա համար էլ որոշեցին խմբի անունը դնել «Համվար», Յամբարձում-Վարդավառ-ի երեք սկզբնական տառերով, «համվար» բառը Փերիայի բարբառով նշանակում է «դանդաղ»:

Թատերախումբը շատ շուտ իր տեղը բացեց Ջուլայի ժողովրդի սրտում, յատկապէս Սաքօ Մարկոսեանի հնուտ խաղարկութեան միջոցով: Նկատենք, որ ամէն մի բեմադրութիւնից յետոյ, ամիսներ բեմադրութեան որոշ բառերը փողոցում եւ տներում հնչում էին ժո-

«Մարդասպանութիւն», ԻԱՄՄ

ղովրդի շուրթերից: Բացի գիւղերից, խումբը առաջինն էր, որ Ի.Ա.Ս.Ս-ի բեմում բեմադրեց Ա.Մաթեանի «Ամերիկացի փեսացուն», Ռազմիկ Մարկոսեանի բեմադրութեամբ: Խումբը երկու անգամ խաղացել է Թեհրանի «Սանահին» միութեան բեմում, յետոյ խմբի անունը փոխեց «Րաֆֆի» անունով եւ այդ անւան տակ բե-

մադրութիւններ ունեցան Ն.Ջուլա եւ Շահինշահր քաղաքների «Արարատ» միութիւններում: 1996թ. մօտ 16 տարի աշխատելուց յետոյ դադարեցեց խմբի գործունէութիւնը: Խմբի բեմադրութիւններից նկարահանել են 3 բեմադրութիւն:

կոսեան, Արարատ Դիլանչեան, Արտուշ Դիլանչեան, Անուշաւան Դիլանչեան, Արայիկ Դիլանչեան, Սարօ Ծառուկեան, Արթինէ Թորոսեան:

Թարգմանչական աշխատանք: Սքառլէթ Սահակեան

Զգեստաւորում: Մառիթա Վարդանեան

Բեմադրիչ: Ռազմիկ Մարկոսեան եւ Ռուբէն Իսայեան
Հիմնադիր: Ռազմիկ Մարկոսեան

Վերջում պէտք է աւելացնել, որ որոշ պիեսների բեմականացմանը իր օժանդակութիւնն է բերել Ազատ Մաթեանը, եւ դիմայարդարման գործում ժամանէ Զանջիկեանը (Տէր Սուքիազեան) եւ Պերճուհի Խուրավերդեանը (Միրզայեան):

Անկասկած «Համվար» թատերախումբը Ն.Զուլայի մշակութային երկնականարում որպէս ասուլսի պահ փայլատակեց եւ անցաւ պատմութեան գիրկը, զարդարելով Ն.Զուլայի թատրոնի 125-ամեայ պատւանդանը:

«Դասարան»

Երկու պատկեր «Աղան եւ իր սուրճը» ներկայացումից, Խոյզան գիւղ

Դերասանների ցանկ

Ռազմիկ Մարկոսեան, Ռուբէն Իսայեան, Սարօ Մարկոսեան, Ռէնոնդ Մարկոսեան, Ռազմիկ Ղեւոնդեան, Նոյէլ Սկրտչեան, Ռուբիկ Քեչիչեան, Արտուշ Ղազարեան, Էդիկ Անջուլեան, Գեւորգ Խաչիկեան, Վիոլէթ Սկրտչեան, Սարօ Վարդանեան, Մառիթա Վարդանեան, Ռիմա Յովսէփեան, Ժաննէթ Քեչիչեան, Սիրվարդ Մար-

Վ Ե Ր Զ

Ա Ի Տ Օ Վ Թ Ա Ր Ն Ե Ր Ի Ն

Արդեն մի քանի ժամանակ է, ինչ աշխարհի ամենասիրած որոնող կայքէջը՝ Google-ը, աշխատում է մի իւրայատուկ ատոմեքենայի վրայ, որը վարորդի կարիք չունի: Ըստ Google-ի՝ արդեն այս նոր տեսակի մեքենաները անց են կացնում իրենց փորձնական փուլը: Այդ ընթացքում այս մեքենաներին յաջողել է անցնել ԱՄՆ-ի յայտնի Գոլդ-Գեյթ կանուրջի վրայով:

Google-ի գլխավոր ինժեներներից մեկը յատնել է թե իրենց ատոմեքենան արդեն 225 հազար կիլոմետր ծանապարհ է անցել եւ այս ամբողջ ընթացքում գրանցել է ընդամենը մեկ ատոմեքենա: Նա ասելացրել է, որ ներկայումս երթևեկութեան գերագոյն հարցը անվտանգութիւնն է եւ քնելը: Տարեկան 1.2 մլն մարդ զոհուում է ատոմեքենայի հետեւանքով, ուստի հարկավոր է ինչքան շուտ մի ելք

գտնել: Ըստ նրա՝ այս նոր տեսակի ատոմեքենաները, որոնց մէջ տեղադրած են բարձր տեխնոլոգիաներ, կարող են լիովին փոխարինել ներկայ մեքենաներին նազեցնելով ատոմեքենայի այդ անհաւատալի թիւը:

Արդեն մի քանի տարի է, ինչ Google ընկերութիւնը ընդլայնել է իր գործունէութեան ոլորտը եւ մուտք է գործել բիզնեսի աշխարհ: Ըստ վերջին տեղեկութիւնների այս ընկերութիւնը իր նոր համակարգչային ծրագրերով, որոնցից կարելի է նշել Google-Map եւ Google-Street-ը, կարողացել է զգալի յաջողութիւնների հասնել իր ոչ մասնագիտական ոլորտներում: Ըստ Google-ի մասնագետների՝ նրանց բուն նպատակն է՝ այս ծրագիրն իրականացնելով, նազեցնել ատոմեքենայից մահաւան դէպքերի թիւը, ինչպէս նաեւ մի կերպ օգնել օդի մաքրութեանը,

քանի որ այս նոր տեսակի ատոմեքենաները ածխածին չեն արտանետում: Պէտք է ասելացնել, որ վերջերս Google-ը մօտ 2.8 միլիարդ դոլար էր յատկացրել մաքուր էներգիաների ծրագրին:

Յետեւեալ ծրագիրը համարում է Google-ի գաղտնի ծրագրերից մեկը, սակայն նրա փորձնական բաժինը տեղի է ունենում ԱՄՆ-ի եւ մասնաւորապէս Սան-Ֆրանսիսկոյի փողոցներում: Այս նոր մեքենաներում ինչպէս նշեց տեղադրած են մի այնպիսի համակարգ, որը կարողանում է ամեն պահ, համապատասխան որոշում կայացնել: Մասնագետները իհարկէ նշել են, թէ առայժմս մեր հնարաւորութիւնները շատ սահմանփակ են այնպիսի ատոմեքենաները զանգւածային արտադրութեան յանձնել, սակայն նրանք, ովքեր աշխատում են այս ծրագրի վրայ, հաւատացած են, որ այն

կարող է յեղաշրջել մեր կեանքը, այնքան, որքան տեղի ունեցավ միջազգային համացանցի ստեղծումից յետոյ: Այս ծրագրի մտայղացումը «Ստանֆորդ» համալսարանի փորձատեղի 43-ամեայ տնօրէն՝ Սեբաստիան Տերոնին է պատկանում: Նա, ով այսօր Google-ի մասնագտներից մէկն է, սրանից առաջ էլ կարողացել էր ստեղծել Street-View Mapping ծրագիրը: Նա վստահ է, որ այս ծրագիրը, որն ըստ մասնագէտների լաւագոյն դէպքում կիրականանայ առնւազն 8 տարի յետոյ, մեծապէս կը բարելաւի մեր հասարակական կեանքը՝ պակսեցնելով անօվթարից տուժածների թիւը, միաժամանակ ծառայելով բնապահպանման ծրագրերին:

*Թարգմանեց՝
Արման Տ. Ստեփանեանը*

ՀԱՅ ԿԱՆԱՅՔ ՌՈՒՄ ԼՈՒ- ՍԱՆԿԱՐՉԻ ԳՈՐԾԵՐՈՒՄ

Սերգեյ Միխայիլովիչ Պրոկուդին-Գորսկիի (1863-1944) գունաւոր լուսանկարչութեան նախահայրերից է, որը 1900-ականներին ճամբորդել է ողջ ռուսական կայսրութեան տարածքով եւ լուսանկարել զանազան ազգութիւնների բարքերը, կենցաղը եւ տարազը: Այսօրւայ թուրքիայի հիւսիս-արեւելքում Արդւին շրջանում, նա լուսանկարել է նաեւ հայ կանանց՝ իրենց ազգային տարազով: Մինչ շատ մշակոյթներում ասեղնագործ ու ձեռագործ նախշերը օգտագործւում էին միայն բարձր դասակարգին պատկանող կանանց զգեստների վրայ, այդպէս չէր հայերի մօտ: Իւրաքանչիւր հայ աղջկայ հագուստը, ինչպէս երեւում է նաեւ պատկերներում, զարդարւած էր ասեղնագործով:

ԱՄԱՆՈՐԻ ԹԽԻԱԾՔ

Բաղադրույթիւն

կարագ (հալած)	3/4 թէյի բաժակ
շաքարաւազ	1 թէյի բաժակ
ծու	2 հատ
վանիլ	1 թ.գ.
ալիւր	2.5 թէյի բաժակ
բէյքինգ փաուլըր	1 թ.գ.
աղ	1/4 թ.գ.
ելակի վարենի	6 ճ.գ.
գունաւոր շաքարի փոշի	1/4 թէյի բաժակ

Պատրաստման տեւողութիւն: 30 րոպէ
 Թխելու տեւողութիւն: 15 րոպէ
 Ընդհանուր տեւողութիւն: 4.5 ժամ
 Կալերիա: 158
 ճարպ: 6.3 գրամ
 Կոլեստերոլ: 33 միլիգրամ

Պատրաստման եղանակ

Մի մեծ սափորի մէջ կարագն ու շաքարաւազը հարել մինչեւ կրեմի ձեւ ստանայ, ապա աւելացնել ձուն ու վանիլը եւ դարձեալ լաւ հարել, վերջում ալիւրը, աղն ու բէյքինգ փաուդը մաղելով լցնել նրանց վրայ, եւ խմորը լաւ հունցելուց յետոյ 3 ժամ թողնել սառնարանում:

Ջեռոցը 175 սանտիգրադ (350 Ֆարնհայթ) տաքացնել: Թխւածքի թղթերը իւղել, իսկ մատուցարանում ալիւր շաղ տալ: Այս բլիթների պատրաստման համար անհրաժեշտ են մեծ եւ փոքր երկու աստղածեւ կաղապարներ:

Խմորը գրտնակով շուրջ 3մմ. հաստութեամբ բացել եւ մեծ աստղածեւ կաղապարով կտրատել, ապա փոքր կաղապարով նրանցից կէսի մէջտեղը աստղածեւ հանել ու գունաւոր շաքարով ծածկել: Երկու տեսակ աստղերը շարել իւղաթղթերի վրայ ջեռոցի մատուցարանում եւ 6-8 րոպէ թողնել թխի: Պատրաստուած բլիթները թողնել սառչի եւ յետոյ լրիւ աստղերի վրայ քսել վարենին, իսկ միւս ծակած աստղերը դնել նրանց վրայ: Կարելի է ելակի վարենիի փոխարէն, բալի կամ որելէ այլ վարենի օգտագործել: Այս բլիթները կարող էք զարդարել գունաւոր ըսմարտիզներով:

Բ Ա Ր Ի Ա Խ Ո Ր Ժ Ա Կ

ԽՈՐՀՈՒՐԴՆԵՐ ՏՆՏԵՍՈՒՀՈՒՆ ԱՄԱՆՈՐԵԱՅ ՄԱՔՐՈՒԹԻՒՆ

Քաթրին Եաղուբի

Բոլոր հայ ընտանիքները, ըստ սովորութեան, Նոր տարին դիմաւորում են տան մաքրութեամբ: Այդ նկատառումով, այս համարում, ընտրել ենք մի քանի օգտակար խորհուրդներ մաքրութեան գործը աւելի հեշտ ու արագ կատարելու համար:

Ապակի մաքրելու գաղտնիքները

- Ապակիներն աւելի լաւ է մաքրել ամպոտ օրերին, որովհետեւ արեւի ջերմութիւնը շատ արագ չորացնում է ապակի մաքրելու համար օգտագործուած հեղուկը եւ հետքեր թողնում նրա վրայ: Եղանակը շատ ցուրտ լինելու դէպքում եւս ապակի մաքրելը ճիշտ չէ, քանի որ դրսի եւ ներսի ջերմաստիճանի խիստ տարբերութիւնը կարող է ապակու փշուրելու պատճառ դառնալ, որը եւ վտանգաւոր է:

-Եթէ վերջացրել էք ապակի մաքրելու քիմիական հեղուկը, պէտք չէ անհանգստանալ, կարող էք ինքներդ տանը պատրաստել այն: Այդ նպատակով բաւական է երկու բաժակ ջրին խառնել կէս բաժակ ալկոհոլ ու մէկ թէյի գթալ աման լացնելու հեղուկ, եւ խառնուրդով մաքրել մնացած ապակիները:

- Ապակի մաքրելու համար մի սափորի մէջ լցնել տաք ջուր, 2 կամ 3 ճաշի գթալ թարմ լիմոնի հիւթ, եւ օրաթերթի թղթերով տրորել ապակիները:

-Այն ապակիներն ինչ անձրեւի թողած սպիտակ նստածքով ծածկել են, կարող էք մաքրել տաք ջրին խառնած քացախով:

-Եթէ հայելու կամ ապակու վրայ գիծ է ընկել, դա էլ իր ճարն ունի. դրա համար կարելի է օգտագործել հասարակ ատամի մածուկը. մի քիչ ատամի մածուկ քսել գիծ ընկած տեղը եւ մի քանի վայրկեան յետոյ մաքրել:

- Եթէ ապակու կամ հայելու վրայ յայտնւել են մոծակի կամ ճանճի հետքեր, այն մաքրելու համար կարող էք սառը թէյից օգտուել, շորը թաթախել թէյի մէջ ու քսել ապակուն կամ հայելուն:

-Ապակու անկիւններն ընդհանրապէս դժուար է մաքրել, դրա համար կարող էք օգտուել հին խոզանակից: Այն թաթախել ջրի ու վայթեքսի (ժաւել) խառնուրդով եւ այդ սեւացած անկիւնները մաքրել:

Ջեշտացնենք պատերի մաքրումը

Եթէ ձեր տան պատերը իւղաներկ են, կարող էք դրանք հեշտութեամբ մաքրել ջրով բացւած 1/4 գթալ սոդայի փոշու եւ կէս թէյի բաժակ քացախի խառնուրդով:

-Իւղամատիտների հետքերը պատերի վրայ կարելի է մաքրել մանկական քսուկ իւղով ու բամբակով: Բամբակը թաթախել այդ իւղի մէջ եւ տրորել ներկած հատւածները:

- Մատիտի հետքերը պատի վրայից մաքրելու համար, բաւական է մի հին խոզանակի վրայ քսել ատամի մածուկ եւ քսել նրանց վրայ:

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆԸ ԴԱՐՁԱՒ 12000-ՐԴ ԳՈՒԻ ՀԵՂԻՆԱԿԸ

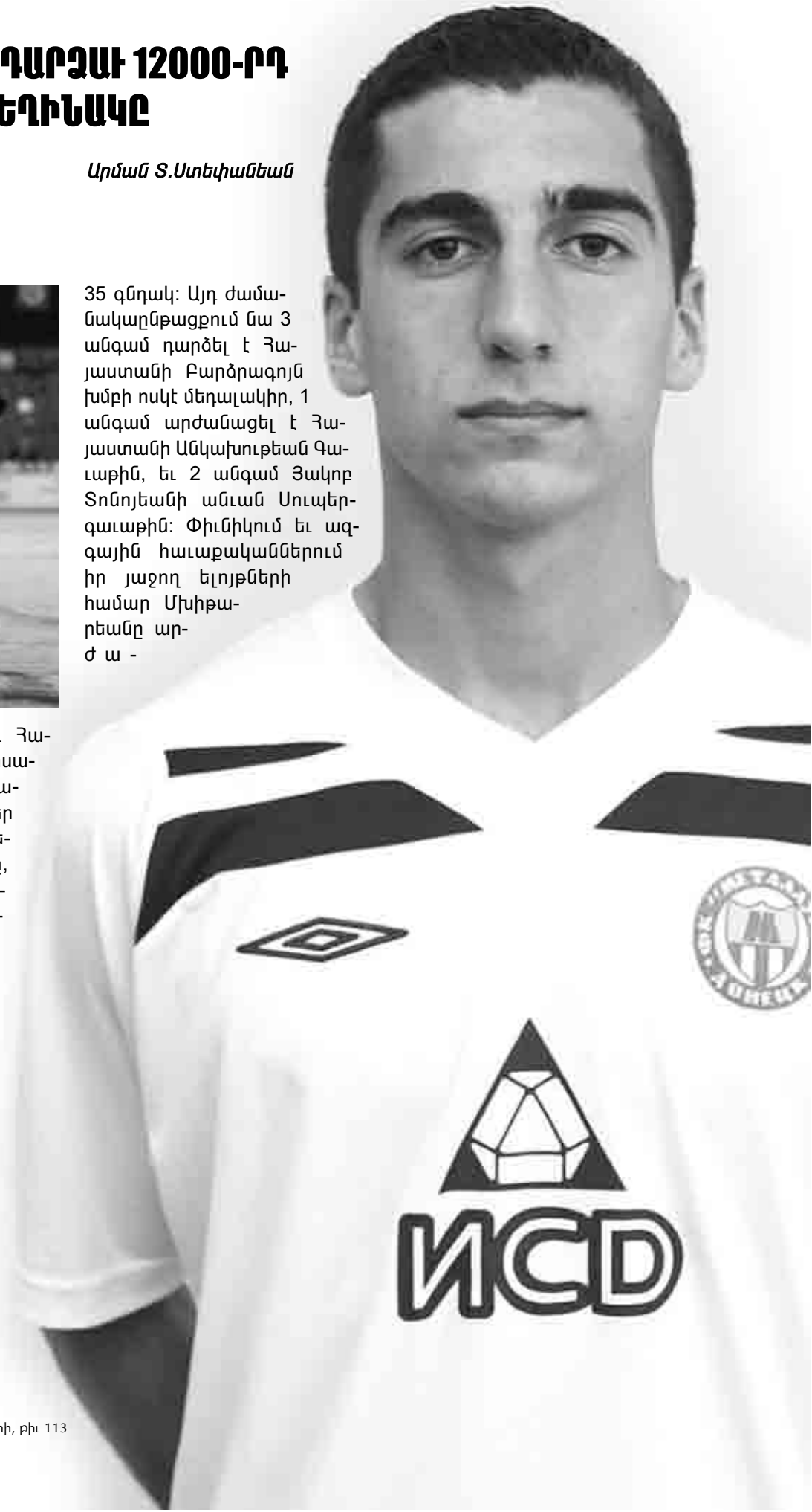
Արման Տ.Ստեփանյան

35 գնդակ: Այդ ժամանակաընթացքում նա 3 անգամ դարձել է Հայաստանի Բարձրագույն խմբի ոսկե մեդալակիր, 1 անգամ արժանացել է Հայաստանի Անկախության Գալաթին, եւ 2 անգամ Յակոբ Տոնոյեանի անվան Սուպերգալաթին: Փիւնիկում եւ ազգային հաւաքականներում իր յաջող ելույթների համար Մխիթարեանը արժ ա -

Դոնեցկի Շախտիորի եւ Հայաստանի հաւաքականի կիսապաշտպան Հենրիխ Մխիթարեանը Ուկրաինայի Պրեմիեր լիգայի 20-րդ տուրում գրաւելով Կրիւբասի դարպասը, դարձել է Ուկրաինայի առաջնութեան 12,000-րդ գոլի հեղինակը: Նշենք, որ հայազգի ֆուտբոլիստը երրորդ խաղն է, որ անընդմէջ դառնում է գոլի հեղինակ: Յիշեցնենք, որ վերը նշած խաղում Շախտիորը հիւրընկալւելիս ջախջախել է Կրիւբասին 4:0 հաշւով:

Հենրիխ Համլետի Մխիթարեանը ծնւել է 1989 թ. Յունւարի 21-ին, Երեւան քաղաքում: Մխիթարեանը իր կարիերան սկսել է Երեւանի Փիւնիկում, որտեղ նա անց է կացրել երեք ու կէս տարի՝ խաղալով 89 խաղ, խփելով

նացաւ 2009 թւականի Հայաստանի լաւագոյն ֆուտբոլիստ տիտղոսին: 2009 թւականի Յունիսին նա 3 տարւայ պայմանագիր կնքեց Դոնեցկի Մետալուրգեշ ֆուտբոլային ակումբի հետ: Սակայն նա ընդամենը մի տարի խաղաց այդ ակումբում, քանի որ 2010 թւականի Օգոստոսի 30-ին Հենրիխը 5 տարւայ պայմանագիր կնքեց Դոնեցկի Շախտիորի հետ: Դոնեցկի Մետալուրգը Հենրիխի տրանսֆերի դիմաց ստացաւ 7.5 մլն. դոլար: Միսիթաբեանը չնայած իր տարիքին արդէն նաեւ համարուում է Հայաստանի ֆուտբոլի ազգային հաւաքականի գերազանց դէմքերից մէկը: Իսկ ազգային հաւաքականից առաջ նա խաղացել է Հայաստանի՝ մինչեւ 17, մինչեւ 19 եւ մինչեւ 21 տարեկան հաւաքականներում: Նա ազգային հաւաքականի համար խաղացել է 27 միջազգային մրցութիւններում, որի առաջին անգամը դա 2007 թւականի Յունւարի 14-ին Պանամայի դիմաց էր: Ինչպէս նաեւ պէտք է աւելացնել թէ նրան 8 անգամ յաջողել է գոլ խփել, որի առաջին անգամը 2009 թւականի Մարտի 28-ին Հայաստան-Էստոնիա խաղի ժամանակ էր: Այդ խաղում նրա գոլի շնորհիւ Հայաստանի հաւաքականը փրկւեց իր սեփական յարկում պարտելուց:

ՌՈՋԵՐԸ ՆՈՐ ԲՆԱԿԱՐԱՆ Է ՂԵՆԼ

Tennistimes.com-ի տեղեկացմամբ՝ աշխարհի երրորդ թեմիսիստ Ռոջեր Ֆեդերերը շւէյցարական Ալպերում 17.5 մլն. դոլար արժողութեամբ առանձնատուն է կառուցել: Այն գտնուում է Գրաուբինդեն լեռնային շրջանում՝ լճի հարեւանութեամբ, ներառում է 8000 ք.մ. հողատարածք: Այս տարածքը Ֆեդերերը դեռ 2008 թ.-ին էր ձեռք բերել, սակայն շինարարութիւնը սկսել էր 2010 թ.-ին: Այժմ թեմիսիստի կիցն ու երեխաները աւելի յարմարաւետ պայմաններում կապրեն, իսկ տանտէրը կը փորձի վերադարձնել այն

միջոցները, որ յատկացւել են առանձնատան կառուցմանը:

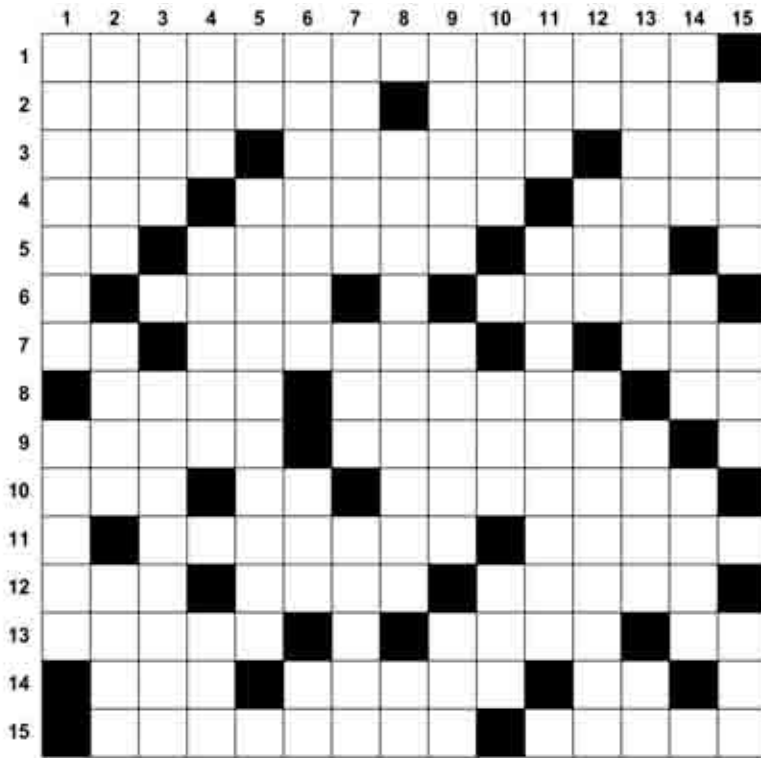
ՈՍԿԷ ԱՂԲԱՄԱՆԸ ՀԱՍԱՒ ՄԻԼԻՏՈՅԻՆ

Ինտերի յարձակող Դիեգո Միլիտոն դարձել է 2011թ. Ոսկէ Աղբամանի մրցանակակիր: Այս մրցանակն ամէն տարի յանձնուում է Ա սերիայի վատագոյն ֆուտբոլիստին: Չնչին տարբերութեամբ արգենտինացին շրջանցել է Իւվենտուսի յարձակող Ամաուրիին, իսկ երրորդ տեղում է յայտնւել Ծեր Սինիորայի կիսապաշտպան Միլոշ Կրասիչը:

1. Դիեգո Միլիտո («Ինտեր»)՝ 3099 քւէ
2. Ամաուրի («Իւվենտուս»)՝ 2991 քւէ
3. Միլոշ Կրասիչ («Իւվենտուս»)՝ 2180 քւէ
4. Ֆելիպէ Մելօ («Իւվենտուս»)՝ 2088 քւէ
5. Լուկա Տոնի («Իւվենտուս»)՝ 2073 քւէ
6. Դիեգո Ֆորլան («Ինտեր»)՝ 2066 քւէ
7. Մաուրօ Սարատէ («Լացիօ»/«Ինտեր»)՝ 1980 քւէ
8. Ջէ Էդուարդու («Ջենօա»)՝ 1703 քւէ
9. Ադրիան Մուտու («Ֆիորենտինա»/«Չեզենա»)՝ 1190 քւէ
10. Սանտիագօ Սիլւա («Ֆիորենտինա»)՝ 1118 քւէ

Որպէս այս համարի յաւելւած, անցեալ տարիների պէս, մեր ընթերցողներին ենք նւիրում Նոր տարւայ օրացոյցը, որում նշւած է նաեւ «Յոյս»-ի հրատարակելիք համարների թւականները:

ՀՈՐԻՁՈՆԱԿԱՆ

- 1-Շեքսպիրի կոմեդիաներից մէկի վերնագիրը, որ դարձել է ասացածք մեր «մի կաթիլ մեղրի» իմաստով:
- 2-Քարեացական - ոչ յարմար, անվայել, պախարակելի:
- 3- Փշոտ բոյս, որով աւելում են նոր գործած գորգերը - սուսերի միջոցով վիրաւորւած - հայ նահատակ:
- 4-Հայ լինելը բնորոշող վերջածանց - պիտակ/օտար/- երկնային լուսատու:
- 5-Յապաււած դոկտոր - անտեննա - տակ դերբայի հետ՝ սեղմել:
- 6-Չորս եղանակներից - ապարանք:

- 7-Չայնանիշ - արեւի ճառագայթելը ամպերի արանքից - հիւսիսային ազգութիւն:
- 8-Ձիան կօշիկը - ծայնաւորի կամ վանկի տեւողութիւնը կամ չափը - ծայնանիշ:
- 9-Այնտեղ, որտեղից շատերը չվերադարձան երեսնական թականներից - խտով հարուստ /մարգագետին/:
- 10-Աջից՝ բարբառական՝ բնաւ, բոլորովին - յաւելում - պատմական բառ՝ հոգաբարձու կամ որբերի խնամակալ իմաստով:
- 11-Քարուրի մէկ մասը - կցում, կցելը:
- 12-Բուրդ, գեղմ - տգէտ - եռանկիւ-

- նաչափութեան մէջ գործածուող բառ:
- 13-Քացառապէս, ընդամենը, պայմանով որ - ինչպէս - պոչատ մուկ...
- 14-Սա էլ անաւարտ պատկեր...- ինքնութիւնը քողարկելու միջոց - տնային կենդանու ծագ:
- 15-Տաք զէնք- ըմպելիք:

ՈՒՂԱՅԱՅԵԱՑ

- 1-Ազգերի պատմութեան մէջ մշակութային զարգացման ժամանակաշրջան - ցածից վեր՝ մեր բանդւած հսկան:
- 2- Անպտուղ ծառի տեսակ - վիպերգու - պարսիկ մեծ գիտնական:
- 3-Հոլոված անձնական դերանուն- փիլիսոփայութեան մէջ՝ վերացական:
- 4-Քանակ - թափուր, դատարկ - շարունակական:
- 5-Մանելու գործիք - էներգիա, որ կենսական անհրաժեշտութիւն է ստացել մեր կենքում:
- 6-Նախային մթերքների գլանատակառ - ոտքի ոսկորներից - ցուցական դերանուն:
- 7-Սաստիկ ուժեղ քամի - սկսեց այս շաբաթւայ սկզբից - սպանախ:
- 8-Գիտական բարձրագոյն տիտղոս - կրկնութիւնը թանկագին անուն:
- 9-Առեւտրի մէջ կարելոր ունակութիւն - կապոյտ - կապոց:
- 10- Մարտկոցի բացասական կողմը - հին չէ - գին, արժէք:
- 11-Կիսով չափ աւելւած ջրաղաց...- չորս կողմերից մէկին կապող:
- 12-Մրսելու սկիզբն է...- գիւղատիպ բնակավայրեր միջին Ասիայի որոշ երկրներում - որոշւած ժամկետի անցնելը:
- 13-Թոյլ եւ մկուն - փայտի խարտոց - յագեցած:
- 14-Խաղաթուղթ - հայկական քարի տեսակ - ցածից՝ գոմ:
- 15-Խօսակցական՝ կանխիկ - կիսաթանկագին քար- աչքի վահանն է:

Անցեալ համարի պատասխանները

6	2	8	1	4	9	3	7	5
1	7	9	3	5	6	8	2	4
5	4	3	8	7	2	6	9	1
9	3	2	5	1	8	4	6	7
8	1	7	6	9	4	5	3	2
4	6	5	7	2	3	9	1	8
2	8	4	9	6	7	1	5	3
3	5	6	2	8	1	7	4	9
7	9	1	4	3	5	2	8	6

4	7	6	9	3	5	8	2	1
9	5	2	1	7	8	4	6	3
3	8	1	4	2	6	5	7	9
6	4	5	2	8	9	1	3	7
8	1	3	5	6	7	2	9	4
2	9	7	3	1	4	6	5	8
1	6	8	7	9	2	3	4	5
7	3	4	6	5	1	9	8	2
5	2	9	8	4	3	7	1	6

6	5	7	8	1	9	4	3	2
2	3	9	4	6	5	8	1	7
8	4	1	3	7	2	6	5	9
4	6	2	1	8	7	5	9	3
3	7	5	9	4	6	1	2	8
9	1	8	2	5	3	7	4	6
7	2	4	5	9	8	3	6	1
1	8	3	6	2	4	9	7	5
5	9	6	7	3	1	2	8	4

«Յոյս» երկշաբաթաբեր ըր Վաճառուում է

«Փիթգա Լամաջու»

Ճիաբան արմկ-միտան 85

տլֆն: 77843539

«Յոյս» երկշաբաթաբեր ըր Վաճառուում է

«Շիրմարդի» կրպակ

արմկ-անտիայ Շիրմրտ յնոբի

տլֆն: 0912-1836218

«Յոյս» երկշաբաթաբեր ըր Վաճառուում է

«Արամ» Վաճառատուն

Ճիաբան զանմ արահանի-արին տր ազ միտան Շաա-արակ 64

տլֆն: 88303478

«Յոյս» երկշաբաթաբեր ըր Վաճառուում է

«ՓԱՍԱՐԳԱԴ» Շահր քրթար

արար, աա ազ Շարորտի-արակ 113

Շար կտաբ արարաա

տլֆն: 77631516

Art system

Arthur , Alen , Alex

ճտատ մաշինիայ աաար

ս և տաար արարայ աաարի յարաաաաա HP և Տորնի EPSON

տլֆն: 88321436-7 և 88315343-4

ֆկս: 88833000

աա: արահանի, Ճիաբան արահանի, արահանի, արահանի

Շարահ. 7, արահանի, աաա

همراه این شماره
سالنامه سال ۲۰۱۲ میلادی
به رسم هدیه به خوانندگان
عزیز «هویس» تقدیم می‌شود

دو هفته‌نامه
اجتماعی فرهنگی
هویس

درخت جشن
به روایت اسقف اعظم
آرداک مانوکیان

گفتم: الو، بابا نوئل

صاحب امتیاز و مدیر مسؤول:
لئون آهارونیان

دبیر تحریریه: روبرت صافاریان

شورای نویسندگان:

کارمن آذریان

لیا خاچکیان

گارون سرکیسیان

آرمینه ملیک ایسرائلیان

مدیر هنری: لیا خاچکیان

ویراستار بخش فارسی: نسیم نجفی

وب سایت: کاجیک صافاریان

ورزش: آرمان در استپانیان

اشتراک: کاترین یعقوبی

نشانی: تهران، خیابان انقلاب، بین
ولی عصر و فلسطین، شماره ۱۰۴۸

تلفن: ۶۶۴۹۵۱۸۰

۶۶۴۹۲۶۹۳

تله-فاکس: ۶۶۴۹۵۲۰۸

نشانی وبسایت:

www.hooys.com

وبسایت فارسی:

<http://farsi.hooys.com>

پست الکترونیکی:

hooys@inbox.com

در این شماره

۲	در صفحات ارمنی این شماره
۴	درخت جشن به روایت اسقف اعظم آرداک مانوکیان
۶	شب کریسمس برتی ساک
۱۰	بازگشت آرامنه ایران به ارمنستان روزانا تساتوریان و ساتنیک مگردچیان
۱۳	مشاهیر آرامنه ایران: دکتر نیسانیان هویک میناسیان

بخش ارمنی

۲	پیام تبریک اسقف اعظم سیوه سرکیسیان به مناسبت سال نو میلادی
۴	آرامنه ایران در سال ۲۰۱۱ روبرت صافاریان

۶	گفتم: الو، بابا نوئل عاشیق تزا دوراقلی

۱۰	میزگرد درباره مسائل مطبوعات ارمنی (بخش دوم)
۱۳	آینه (هایلی) را غبار گرفته است لئون آهارونیان
۱۵	از تاریخ تئاتر جلفای اصفهان: گروه تئاتر «هاموار» نیکید میرزایان
۱۸	پایانی بر تصادف‌های رانندگی زنان ارمنی در آثار عکاس روس اوائل سده بیستم
۲۰	آشپزی: شیرینی سال نو
۲۲	توصیه‌هایی برای نظافت آخر سال
۲۳	کاترین یعقوبی
۲۴	ورزش آرمان در استپانیان
۲۶	سرگرمی

گوشه‌هایی از آنچه در صفحات ارمنی این شماره هویس آمده است

صحبت کنیم، دیگر سنگ روی سنگ بند نمی‌شود و همه چیز از هم می‌پاشد. بزرگ‌ترین مشکل مطبوعات ارمنی ایران همین نبودِ درک درست از مسأله انتقاد است. وقتی انعکاس مسائل واقعی و زنده‌ای که جامعه درباره آن‌ها حرف می‌زند و روی زندگی آن تأثیر دارد، مثلاً تعطیل شدن مؤسسه‌ی هایس که مهاجرت ارمنه را سازمان می‌داد، در مطبوعات ما بسیار اندک است، نباید انتظار داشته باشیم که مردم رونامه‌ها و مجلات ما را بخوانند. حرف درنیک ملیکیان، سردبیر روزنامه/آلیک، این بود: باید از شتاب‌زدگی پرهیز کرد. زیبایی ظاهر، رنگارنگ بودن، خبررسانی سریع، ... این‌ها همه مهم‌اند، اما ما نمی‌توانیم به خاطر این‌ها از مسائل ارزشی خود کوتاه بیایم. به قول او سرعت خیلی مهم است، اما موقث بودن اخبار از آن مهم‌تر است. تیتروهای جنجالی جذابند، ولی آیا رسالت مطبوعات این است که با موضوعات جنجالی هدایت شود؟

در این بخش از گفت‌وگو کارن خانلریان شرح داد که مطبوعات ارمنی همواره نقش مهمی در زندگی ارمنه داشته‌اند. به گفته او زمانی بوده است که در ارمنستان شوروی برای هر نفر یک نسخه روزنامه یا مجله منتشر می‌شده است. او کوشش در راستای حفظ هویت ملی ارمنه را یکی از اهداف مطبوعات ارمنی‌زبان دیاسپورا دانست، هرچند مسائل اجتماعی و سیاسی دیگری نیز در دستور آن قرار داشته‌اند و دارند.

در بخش دوم گزارش این میزگرد که در این شماره هویس چاپ شده است، شرکت‌کنندگان درباره اولویت‌های سیاسی مطبوعات سخن گفته‌اند و بحث به این پرسش کشیده شده است که آیا روزنامه یا نشریه حزبی می‌تواند وظایف اطلاع‌رسانی عمومی را هم به عهده داشته باشد، یا این واقعیت که سخنگوی ایدئولوژی و اهداف یک حزب معینی است می‌تواند مانع از عملکرد آن به عنوان یک ارگان اطلاع‌رسانی عمومی می‌شود؟

کارن خانلریان اعتقاد داشت که جز نشریات بسیار تخصصی علمی یا هنری، هر نشریه‌ای دارای ایدئولوژی خاصی است و اگر کسی این را انکار کند، یا آشکارا دروغ می‌گوید یا درک درستی از پرسش ندارد. او گفت که به نظرش برخی اصول و ارزش‌های ملی سراسری ارمنه وجود دارد مانند

داشتن باشیم.

سوان پطروسیان به ضرورت فراتر رفتن از اطلاع‌رسانی محض پرداخت و توضیح داد که در زمینه اطلاع‌رسانی سریع حتی سایت‌ها نیز از شبکه‌های اجتماعی عقب می‌مانند. او به محدودیت مسائلی که مطبوعات ارمنی‌زبان به آن‌ها می‌پردازند نیز اشاره کرد. به قول او ما ندیده‌ایم که مطبوعات ارمنی مثلاً راجع به ویکی لیکس چیزی بنویسند، مگر این که ویکی لیکس چیزی مربوط به ارمنه افشا کرده باشد. دیگر مسأله‌ای که شاید بر تیراز پایین مطبوعات ارمنی زبان تأثیر دارد به گمان او این است که ما با این استدلال که یکپارچگی جامعه ارمنه باید حفظ شود خود را محدود می‌کنیم. اگر اختلاف نظری بین‌مان هست، درباره آن صحبت نمی‌کنیم یا فکر می‌کنیم که نیروهای مان را نباید با بحث کردن درباره مسائل اختلاف‌برانگیز به هدر دهیم.

روبرت صافاریان نیز به نوبه خود درباره نبود روحیه انتقاد در میان جامعه ارمنه صحبت کرد. به گفته او ما از طرح مسائل دردناک جامعه‌مان ابا داریم. فرض کنید آمار طلاق در میان ارمنه بالا می‌رود و ما می‌خواهیم گزارشی در این باره تهیه کنیم، کسی حاضر نیست به ما جواب دهد یا اطلاعاتی در اختیار ما بگذارد. تصور عمومی ما این است که اگر درباره مشکلات اساسی مان به طور علنی بنویسیم و

میزگرد بررسی مسائل مطبوعات ارمنی

روز چهارشنبه ۲۵ آبان از سوی کمیته ویژه بزرگداشت مراسم هشتادسالگی روزنامه/آلیک، میزگردی با موضوع بررسی وضعیت مطبوعات ارمنی در کلوب ارمنه تهران برگزار شد. در این میزگرد درنیک ملیکیان، سردبیر روزنامه/آلیک، کارن خانلریان، سردبیر نشریه دروشاک، روبرت مارکاریان از بخش ارمنی صدای جمهوری اسلامی ایران، سوان پطروسیان مدیر سایت هایلی، و روبرت صافاریان سردبیر دوهفته‌نامه هویس شرکت داشتند و درباره مسائل گوناگون مطبوعات ارمنی به بحث و تبادل نظر پرداختند.

بخش نخست بحث‌های مطرح شده در این میزگرد در شماره گذشته هویس به چاپ رسید. گرداننده میزگرد، رافی پیرومیان، در آغاز نشست این پرسش را مطرح کرد که چرا تیراز مطبوعات ارمنی‌زبان، حتی در ارمنستان، از پنج-شش هزار نسخه فراتر نمی‌رود؟

روبرت مارکاریان در پاسخ به این پرسش اشاره کرد که پایین بودن شمارگان مطبوعات تنها موضوع ما نیست و مسأله‌ای است که در همه دنیا مطرح و ما بهتر است به جای این که تنها درباره مطبوعات چاپی صحبت کنیم، به طور کلی به وسائل ارتباط جمعی بپردازیم تا تصویر درست‌تری از وضعیت

ارامنه باشد. او اشاره کرد که دادخواهی ارامنه (های داد) مبرم‌ترین مسأله ارامنه است و مطبوعات ارمنی نیز باید در خدمت آن باشند. روبرت مارکاریان به یکی از مسائل فراموش شده مطبوعات در مناسبات بین ایران و ارمنستان اشاره کرد و اظهار تأسف کرد بابت این که هنوز هیچ بنگاه خبررسانی ارمنستان در ایران نماینده دائمی و رسمی ندارد و متقابلاً از ایران نیز تنها صدا و سیما جمهوری اسلامی خبرنگاری در ارمنستان دارد. به گفته مارکاریان این امر باعث می‌شود که مطبوعات ایران برای اطلاع‌رسانی درباره ارمنستان به سایت‌های آذربایجانی مراجعه کنند و وسائل خبررسانی ارمنی نیز خبرهای خود درباره ایران را از رسانه‌های غربی بگیرند.

سوان پطروسیان به ضرورت اطلاع‌رسانی بیشتر تر درباره دیاسپوراهای ارمنی در دیگر کشورهای جهان اشاره کرد. ارامنه‌ای که در کشورهای مختلف زندگی می‌کنند مسائلی مشترک دارند که شاید برای یک ارمنستانی چندان قابل درک و ملموس نباشد. باید به این مسائل هم توجه کرد. روبرت صافاریان در ابتدای این نشست اشاره کرد که کاش نمایندگان نشریه /آرکس/ یا سایت /ایرناهایر/ هم در بحث‌ها حضور داشتند تا تصویر جامع‌تری از مسائل مطبوعات ارمنی به دست می‌آمد. در پایان نشست، رافی پیرومیان، گرداننده جلسه، اظهار امیدواری کرد که در آینده نشست‌های نیز با حضور همه نمایندگان مطبوعات ارمنی ایران برگزار شود.

گروه تأثیر هاموار جلفای اصفهان

بعد از پیروزی انقلاب اسلامی ایران در سال ۱۳۶۷، انجمن‌ها و گروه‌های فرهنگی گوناگونی در جامعه ارامنه سر بلند کردند. این گروه‌ها مدتی فعالیت کردند و سپس به دلایل گوناگونی از صحنه کنار رفتند. گروه تأثیر هاموار یکی از این گروه‌های تأثیری است که در طول چند سال فعالیت خود محبوبیت زیادی بین اهالی جلفای اصفهان پیدا کرده بود. نیکیکه میرزایانس در مقاله کوتاهی که در صفحات ارمنی این شماره هویس چاپ شده است، به معرفی این گروه پرداخته است. به گفته نویسنده مقاله، نام این گروه از کتاب تاریخ تأثیر جلفای اصفهان تألیف لئون میناسیان به طور کلی

مسأله شناسایی قتل عام ارامنه و «های داد» (مسأله ارمنی یا دادخواهی ارامنه) و مسأله آرتساخ (قره‌باغ) که خط قرمزهای مطبوعات ارمنی هستند و عبور از آن‌ها اشتباه بزرگی از سوی این مطبوعات خواهد بود.

روبرت صافاریان ضمن تأیید این نکته که هیچ نشریه‌ای نمی‌تواند ادعا کند که هیچ بینش ایدئولوژیکی ندارد، اظهار داشت که با وجود این تفاوت مهمی بین نشریات وجود دارد. او به عنوان نمونه به پرونده یکی از شماره‌های اخیر هویس اشاره کرد که در آن هم اظهارات مخالفان لئون تربطروسیان (نخستین رئیس‌جمهور ارمنستان و رهبر مهم‌ترین جبهه اپوزیسیون کشور در حال حاضر) به چاپ رسیده بود و هم اظهارات خود او درباره دیدگاه‌هایش درباره مسأله قره‌باغ. به گفته صافاریان، /آلیک/ به خاطر خصومت دیرینه سیاسی و ایدئولوژیکی حزب /داشناکسوتیون/ با تربطروسیان، نمی‌تواند یک چنین پرونده‌ای را چاپ کند. حالا شاید بتوان گفت که این هم یک نوع ایدئولوژی است. بله شاید این هم یک نوع ایدئولوژی باشد، اما فکر اصلی در این جا آن است که همه دیدگاه‌ها جایی در نشریه ما داشته باشند.

در نیک ملیکیان با اشاره به تصمیم‌های همایش مطبوعات ارمنی از سراسر جهان در ارمنستان در سال گذشته، اعلام کرد که مهم‌ترین وظیفه پیش روی مطبوعات ارمنی باید صدمین سالگرد قتل عام

آیین‌ها و اشیاء مربوطه به آن‌ها نمادین و تاریخی هستند و هریک معنایی دارند که از میان اعصار و قرون آمده و به ما رسیده است. معنی درخت کریسمس و تزئین آن چیست؟ پاسخ را از زبان اسقف مانوکیان (۱۹۳۱-۱۹۹۹) بشنویم به نقل از کتاب جشن‌های کلیسای ارمنی به ترجمه گارون سارکسیان.

درخت جشن

به روایت اسقف اعظم آرداک مانوکیان

رواج داشت، جشن‌های او در روز ۱۳ آگوست^۱ برگزار می‌شد. ورتونوس را در اساطیر به صورت جوانی که کارد باغبانی و زنبیل کوچکی پر از میوه در دست دارد نشان می‌دهند.

درباره‌ی پیدایش درخت کریسمس و به کارگیری آن، افسانه و قصه و روایت‌های بسیاری موجود است که بر اساس یکی از آن‌ها درخت کریسمس خاستگاه آلمانی دارد. نخستین گزارش مستند از به کارگیری آن به سال ۱۶۰۵ میلادی بر می‌گردد. بنا به روایتی دیگر، روزی مارتین لوتر^۲ برای فرزندانش یک درخت همیشه سبز به خانه می‌برد و آن را برای جشن میلاد می‌آراید و به این سان به کارگیری درخت جشن همگانی می‌شود. به کارگیری درخت جشن در سال ۱۸۴۰ میلادی در انگلستان، و سپس در ایالات متحده و کشورهای دیگر رواج می‌یابد. اما برخی از ادب‌پژوهان، مصر باستان را خاستگاه درخت جشن می‌دانند.

خاستگاه درخت جشن و همگانی شدن آن تا کنون به درستی روشن نشده است. منبع و گزارش روشنی در این باره در دست نیست، اما می‌توان چنین پنداشت که ایده‌ی درخت جشن مربوط به سده‌های نوین نیست، بلکه آیینی دیرینه است و در باور مردمان مشرق زمین جای داشته است. گویا پیدایش و به کارگیری درخت جشن پیوند تنگاتنگی با پرستش درخت دارد.

از پرستش درخت و برخی جشن‌های مربوط به کاربرد درخت سخن گفتیم که آثار آن‌ها تا کنون در جشن گل آرابی و رسم استفاده از درخت جشن در سال نو برجای مانده است. از درخت، در پیوند با پرستش آدیسی، آراستن درخت و غیره

شهر آرماویر^۳ شده بود». درباره‌ی درخت سپیدار از طریق نامه‌ی همگانی نرسس شنورهایلی^۴ آگاهی به دست می‌آوریم. نرسس شنورهایلی در نامه‌ای که بر ضد آروردی‌ها^۵ نوشته است می‌گوید آروردی‌ها در ساموسات^۶ درخت سپیدار را نیز می‌پرستیدند.

نیکوغبیاس آدونتس^۷ نیز در کتاب پژوهش‌های تاریخی به آیین پرستش جنگل و درخت پرداخته است. نوشته‌ی زیر را از بخش مربوط به پرستش آدیسی برگرفته‌ایم: «سحرگهان، پیش از برآمدن خورشید تابان، به جنگل‌های مقدسی که وقف ایزدبانو شده بود می‌رفتند و درختی را با مراسمی ویژه می‌بریدند. درخت می‌بایست پرشاخه باشد و آن را به یاد جامه‌ای که کبیل زخم آدیسی را درمان کرد، با بنفشه‌ها و تکه پارچه‌های سرخ‌گون می‌آراستند. چوب‌دست چوپانان، نی، طبل و سنج را، که نماد آدیسی بود نیز از شاخه‌های درخت می‌آویختند».

«در سومین روز جشن، در ۲۴ مارس، آیین خاک‌سپاری درخت را برگزار می‌کردند. درخت را در گور، بر روی آتش‌دان نگاه می‌داشتند. در نیمه‌ی شب کاهن بدُ به گونه‌ای پرشکوه اعلام می‌کرد که آدیسی «از مردگان برخاست و در پرستشگاه حاضر است». و چون خورشید بر می‌آمد، آیین بزرگی برگزار می‌کردند».

در اساطیر یونانی نیز به ایزد درختستان بر می‌خوریم که همتای ارمنی آن گویا «نوسال» یا واناتور است. ایزد درختستان را در اساطیر یونان ورتونوس می‌نامیدند. او ایزد جنگ و درختستان بود. بنابر آن اساطیر، پرستش آن خاصه در ایتالیا

درخت جشن^۱ برای سال نو اهمیتی ویژه دارد. درخت جشن را می‌توان رسمی بازمانده از گذشته‌ها نامید، که شاید بازمانده‌ی پرستش درخت، از دوران بت پرستی باشد.

امروزه در کشورهای مسیحی، درخت جشن را برای جشن میلاد مسیح می‌برند و به خانه می‌آورند و با اسباب بازی‌های پر زرق و برق و شمع‌های کوچک زینت می‌دهند، اما ارمنیان درخت جشن را برای سال نو می‌آرایند، زیرا میلاد مسیح را در ششم ژانویه^۲ جشن می‌گیرند.

درباره‌ی درخت به مناسبت جشن گل آرابی، یا به گفته‌ی عامه تسارزادار، بیش‌تر سخن خواهیم گفت. در این‌جا باید گفت که پرستش درخت از زمان‌های بسیار دور وجود داشته است. [مردم] در دوران آغازین، طبیعت را می‌پرستیدند اما پرستش درخت، گونه‌ای تقدس و تقدیس زندگی و نو شدن طبیعت شمرده می‌شد. جنگل و درخت را می‌پرستیدند، بر سر گورها درخت می‌کاشتند و باور داشتند که روح مردگان در میان خش‌خش درختان نشیمن می‌گزیند. در کتاب مقدس، درخت را «درخت زندگی» و «درخت دانش» نیز نامیده‌اند. در هندوستان درخت انجیر، در فینیقیه درخت سدر، در روم درخت بلوط، غار^۳ و زیتون را می‌پرستیدند.

ارمنیان نیز آیین پرستش جنگل و درخت داشته‌اند، خاصه درخت چنار و سپیدار که از آن‌ها نام رفته است. مؤسس خورناتسی^۴ از چنار چنین یاد می‌کند: «آرای زیبا پس از مرگ، پسری به نام آنوشاوان بر جای گذاشت که او را سوس نامیدند، زیرا وقف پرستش چنارهای آرامانک در

فرقه‌ای از ارمنیان مسیحی بودند که در سده‌های ۱۱ و ۱۲ میلادی در جنوب ارمنستان، میان رودان و کیلیکیا پیروان بسیار یافته بودند. مسلک آنان تحت تأثیر آیین مزدکی بود. در منابع عربی به شمسیه معروف‌اند.

۷- ساموسات یا سمیسات در کنار رود فرات در سرحدات قلمرو ارمنستان باستان جای داشت.

۸- نیکو‌غایوس آدونیس (۱۹۴۲-۱۸۷۱) تاریخ شناس، ادیب و بی‌زانس شناس ارمنی است.

۹- برابر با ۲۲ مرداد.

۱۰- مارتین لوتر (۱۵۴۶-۱۴۸۳) اصلاح طلب دین و استاد فلسفه‌ی آلمانی. بنیان‌گذار آیین جدید پروتستان در مسیحیت است.

۱۱- ۲ فروردین تا ۷ فروردین.

۱۲- سرکیس مقدس سردار مسیحی رومی شهر سزاریا بود. در روایات آمده است که در زمان قیصر ژولیانوس مرتد (۳۶۳-۳۶۱) از ستم وی گریخت و به ارمنستان، سپس به شاپور دوم ساسانی پناهنده شد. در سپاه ایرانیان به مقام فرماندهی رسید. اما به سبب ترویج مسیحیت همراه ۱۴ سرباز مسیحی دستگیر شد و به شهادت رسید.

نیز یاد کردیم. جشن‌های آدیس در بهاران، در ۲۲ تا ۲۷ مارس^{۱۲} برگزار می‌شد. در مشرق زمین با «درخت زندگی» یا «درخت دانش» آشنا بودند. پرستش درخت در ادیان باستانی نیز جنبه‌ی همگانی داشت. رسم روستاییان مینی بر نشکستن بلوط در روز سال نو، ما را به این گمان می‌اندازد که آن شاید بازمانده‌ای از همان پرستش درخت باشد.

روزگاری رسم بر این بود که در روز گل آرایی در کلیسا درخت می‌آراستند. سنت‌هایی چند از این رسم برجای مانده است، که بر اساس آن «نخست رضایت صاحب دختر را به دست می‌آورند، سپس در روز گل آرایی، مادر پسر یا زنی از خویشان نزدیک، در کلیسا یکی از شمع‌های صلیب‌گونه روی درخت گل آرایی را، که گاه از آن یک انگشتری نقره می‌گذارانند، روشن می‌کرد و می‌برد و ساکت و خاموش به دست دختر دل‌خواهش می‌داد و آن دختر نامزد او شمرده می‌شد».

در بیش‌تر آیین‌های سنتی، از درخت نام برده می‌شود. درخت نماد ثمردهی خانواده نیز بود. تا امروز نیز اعضای خانواده را به صورت درخت نشان می‌دهند و بر اساس آن شجره نامه پدید می‌آید.

در گذشته، پرستش درخت در همه‌ی دین‌ها وجود داشت و حتی هر دودمان دارای درخت مقدس خود بود. گاه سراسر جنگل را می‌پرستیدند و در آن‌جا مراسم دینی برگزار می‌کردند. درخت، توتم و چیزی مقدس شمرده می‌شد، خواص درمانی داشت و از آن‌ها و گیاهان دیگر مایعاتی فراهم می‌آوردند. درخت برای پیش‌گویی نیز به کار می‌رفت و نماد ثمردهی خانواده بود و آیین خود را داشت.

۱- درخت جشن در زبان ارمنی «دوناتسار» نامیده می‌شود و درخت کاجی است که در آستانه‌ی سال نو در خانه‌ها می‌گذارند و آن را می‌آریند و زینت می‌دهند.

۲- ۱۶ دی.

۳- درخت برگ بو.

۴- مؤسس خورناتسی مورخ ارمنی سده ۵ میلادی و نویسنده‌ی کتاب تاریخ ارمنیان است. تاریخ ارمنستان، ترجمه گئورگی نعلبندیان، دانشگاه ایروان، ایروان ۱۹۸۴. همچنین: تاریخ ارمنیان، ترجمه ادیک باغداساریان، تهران، ۱۳۸۰.

۵- آرماویر از شهرهای باستانی ارمنیان در جمهوری ارمنستان کنونی.

۶- نرسیس شنورهالیب (۱۱۷۳-۱۱۰۰) شاعر، تاریخ نگار، و آهنگ‌ساز ارمنی، نواده‌ی گریگور ماگیستروس، از ۱۱۶۶ م. تا پایان زندگی‌اش رهبر دینی ارمنیان بود.

۶- آروورودی‌ها که ترجمه‌ی آن فرزندان خورشید است،

ساکي (هكتور هيو مونرو) از طنز نويسان برجسته و از استادان تواناي داستان کوتاه در ادبيات

انگلستان است که در ايران ناشناخته باقي مانده است. از کارهاي او جز چند داستان که به طور پراکنده در نشریات مختلف به چاپ رسیده، تنها گزیده‌اي از قصه‌هاي کوتاهش در کتابي با عنوان *زن نیکوکار و گربه خوشبخت* به طبع رسیده است. قصه‌اي که در اين جا می‌خوانید هدیه‌اي است مناسب شب کریسمس، هر چند ناگفته نماند که شب کریسمس ما ارمني‌ها هم - مانند روس‌ها - دو هفته بعد از کریسمس مشهور ۲۵ دسامبر است (رجوع کنید به اواخر همین داستان). پارسال شوخي و جدی درباره اختلاف کریسمس ارمني‌ها با کریسمس یادشده نوشتیم، و این که حواس تان باشد کریسمس را کي به دوستان ارمني تان تبریک بگوئید. اما داستان زیر هشداري است که اگر هوس کردید حرف زدن جانورها را بشنوید، به تاریخ کریسمس روس‌ها توجه کنید تا بلایي سر تان نیاید که سر خانواده استیفینک آمد.

ر. ص.

شب کریسمس برتی

ساکي (هكتور هيو مونرو)

واقع باید کم‌کم چمدان‌هايش می‌بست. به این دلایل برتی دل‌ودماغ نداشت و نمی‌توانست در جو جشن و سروری که پیرامونش جریان داشت مشارکت کند و در حسرت برنامه‌های اجتماعی و مهمانی‌های ماه‌های آینده که دور و برش همه با شور و شوق درباره‌اش بحث می‌کردند، می‌سوخت. او جز آن که با خواندن سرود «نگوئید بدرود، بگوئید به امید دیدار» اوقات عمو و به طور کلی محفل خانوادگی را تلخ کند، در شادمانی آن شب هیچ شرکت نکرد.

نیم ساعتی از ساعت یازده می‌گذشت و استیفینک‌های مسن‌تر شروع کردند به مقدمه‌چینی برای جمع‌وجور کردن مجلس و خوابیدن.

لوک استیفینک رو کرد به پسر سیزده‌ساله‌اش و گفت: «بیا تدی، وقتشه که بری تو رخت‌خواب کوچولوت».

و خانم استیفینک گفت: «جایی که همه‌مان باید بریم».

برتی گفت: «می‌ترسم برای همه‌مان جا

چای به سیلان و برای پرورش میوه به کلمبیای بریتانیا رفته بود؛ بعد هم راهی استرالیا شده بود تا به گوسفندها در درآوردن پشم کمک کند. و حالا در بیست سالگی تازه از مأموریت مشابهی در کانادا بازگشته بود. از همین قدر می‌توان نتیجه‌گیری کرد که این آزمایش‌های گوناگون همه در کمال ایجاز و اختصار برگزار شده بودند. لوک استیفینک، که نقش پردردسر قیّم و دستیار والدین برتی را به عهده داشت، از بروز همیشگی میل به بازگشت به وطن در برادرزاده‌اش تأسف می‌خورد و وقتی چند ساعت پیش، خدا را سپاس گفته بود که خانواده متحد و دور هم جمع هستند، مسلماً منظورش بازگشت برتی نبود.

در واقع بعد از بازگشت برتی مقدمات کار را به سرعت فراهم کرده بودند که جوانک را به گوشه دورافتاده‌ای در رودزیا بفرستند، که بازگشتن از آن‌جا کار آسانی نبود. زمان زیادی به موعد سفر به این نقطه ناخوشایند نمانده بود و اگر مسافر ما قدری مشتاق‌تر و موضوع برایش مهم‌تر بود، در

شب کریسمس بود، و محفل خانوادگی عالی‌جناب لوک استیفینک با دوستی و شادمانی بی‌دلیلی که چنین مناسبتی اقتضا می‌کرد، افروخته بود. مهمانان شامی مفصل و طولانی صرف کردند، گروه نوازندگان دوره‌گرد آمدند و سرودهای کریسمس خواندند و بعد مهمانان از سرودخوانی خودشان محظوظ شدند، و سرانجام حسابی جیغ و داد راه انداختند و خانه را روی سرشان گرفتند. اما در میانه این آتش شور و شادمانی، ذغال خاموشی بود که گرمی‌گرفت.

برتی استیفینک، برادرزاده لوک فوق‌الذکر، از همان اوان زندگی حرفه‌ بیکاره‌گی را انتخاب کرده بود؛ پیش از او کار پدرش هم همین بود. برتی از سن هیجده سالگی گشت و گذارش را در مستعمرات انگلستان شروع کرده بود، کاری که برای شاهزاده‌ای که خون اشرافی در رگ‌هايش جریان داشت آن قدر برازنده و مطلوب تلقی می‌شد، اما برای جوانی از طبقات متوسط نشان عدم صداقت به حساب می‌آمد. او برای کشت

نباشد».

تذکر برتی چیزی در حد رسوایی تلقی شد، اما همه داشتند مانند گوسفندانی که در هوای توفانی تغذیه می‌کنند تندتند کشمش و بادام می‌خوردند. هوراس بوردنبی که در ایام کریسمس در خانه استفینک‌ها مهمان بود گفت: «جایی خوانده‌ام که دهقانان روسی اعتقاد دارند که اگر شب کریسمس، درست نصف شب به اصطبل بروید، می‌بینید حیوانات دارند با هم حرف می‌زنند. آن‌ها معتقدند حیوانات درست در این یک لحظه از سال، از موهبت سخن گفتن برخوردار می‌شوند.»

بریل (دختر استفینک) گفت: «اوه، چه جالب! بیایید همگی با هم به اصطبل برویم ببینیم چه دارند به ما بگویند». برای او هرکار جمعی و گله‌ای لذت‌بخش و سرگرم‌کننده بود.

خانم استفینک خنده اعتراض آمیزی کرد، اما با گفتن «همه باید حسابی گرم بپوشند» عمل رضایت خود را اعلام کرد. این فکر به نظرش دری‌وری و حتی کفرآمیز بود، اما او تصمیم گرفت از این

فرصت استفاده کند تا «جوان‌ها کمی با هم باشند» و بنابراین از آن استقبال کرد. هوراس بوردنبی مرد جوانی بود با آینده خوب. تعداد دفعاتی که او در مجلس رقص محلی با بریل رقصیده بود آن اندازه بود که همسایه‌ها کنجکاو می‌کنند که آیا «خبرهایی؟» و هرچند خانم استفینک فکرش را در قالب در این تعداد از کلمات بیان نمی‌کرد، اما در این باور دهقانان روس که در چنین شبی ممکن است جانوران حقیقتاً زبان باز کنند، شریک شد.

اصطبل در نقطه تقاطع باغ و چراگاه اسب کوچکی قرار داشت که از بقایای یک مزرعه کوچک قدیمی در این محله واقع در حومه شهر بود. لوک استفینک متکبران به اصطبل و دو گاو خود می‌بالید؛ او احساس می‌کرد این‌ها به او نوعی وجهه می‌بخشند که نه واپاندات‌ها و نه آرینگتون‌ها داشتند. این‌ها حتی به نوعی او را به پدرسالارهایی پیوند می‌زدند که عزت و احترام‌شان را مرهون سرمایه شناور گله‌های گاو و گوسفندشان بودند. مقطعی که قرار بود او

برای نامگذاری ویلای مسکونی‌اش از بین دو کلمه «Byre» و «Ranch» به طور قطع یکی را برگزیند، برای او لحظه مهم و حساسی بود. البته نیمه‌شبی در ماه دسامبر، وقتی نبود که او برای نشان دادن اصطبلش به مهمانان انتخاب کند، اما چون شب زیبایی بود و جوان‌ها هم بدشان نمی‌آمد کمی شوخی و بازیگوشی کنند، لوک رضایت داد گروه عازم سفر اکتشافی به گاودانی را همراهی کند. خدمتکاران مدتی بود به خواب رفته بودند، بنابراین خانه را به برتی سپردند که با لحن تحقیرآمیزی نپذیرفته بود برای شنیدن مکالمه جانوران از جایش تکان بخورد.

لوک در حالی که صف جوان‌هایی را که از خنده ریسه می‌رفتند هدایت می‌کرد گفت: «باید بی‌سروصدا حرکت کنیم. من همیشه اصرار داشته‌ام که این‌جا را محله‌ای آرام و منظم نگاه داریم». خانم استفینک با شال و کلاه ته‌صف بود. چند دقیقه پیش‌تر به نیمه‌شب نمانده بود که گروه به اصطبل رسید و با نور فانوس وارد آن‌جا

شد. چند لحظه‌ای همه ساکت ایستادند، انگار وارد کلیسا شده باشند.

لوک با صدای پایینی که با احساس یاد شده هماهنگ بود گفت: «دیزی، اون‌ی که روی زمین دراز کشیده، از نژاد نرّه‌گاوهای شاخ‌کوتاه است». بوردنبی با لحنی که انگار انتظار داشت گاو یادشده از تبار رامبراند باشد گفت: «راستی؟»

«میرتل، اون یکی، ...»

اما شرح شجره‌نامه میرتل با جیغ دو تا از زن‌های گروه، نیمه‌کاره ماند.

در اصطبل بی‌سروصدا به روی آن‌ها بسته شده و کلید با صدای خشک در قفل چرخیده بود؛ بعد صدای برتی را شنیدند که سرحال برای آن‌ها شب خوشی آرزو کرد و از راه باریکه باغ دور شد.

لوک استیفینک با گام‌های بلند به سمت پنجره

رفت؛ پنجره سوراخ چهارگوش کوچکی بود به سبک قدیمی که میله‌های آهنی آن در سنگ‌ها اطرافش سفت شده بودند.

او با تحکم و تهدیدآمیز داد زد: «فوری در را باز کن». تحکم او به جیغ و داد مرغی در قفس می‌ماند رو به عقابی درنده. در مخالفت با درخواست او در ساختمان با صدای بنگ بسته شد.

در همسایگی، ساعتی دوازده ضربه نواخت. اگر گاوها حقیقتاً در این لحظه از موهبت سخن گفتن بهره‌مند می‌شدند، باز کسی صدای سخن گفتن‌شان را نمی‌شنید، چون شش یا هفت نفر دیگر یا بلندترین صدای ممکن در اوج خشم و هیجان درباره رفتار کنونی برتی و شخصیت عمومی او بحث می‌کردند.

در عرض نیم ساعت یا همین حدود هر

چیزی را که گفتنش درباره برتی مجاز بود دست کم ده بار گفته شد و بنابراین موضوعات دیگری مطرح شدند — بوی ترشیدگی تند اصطبل، امکان بروز آتش‌سوزی، و این احتمال که اصطبل مأمنی برای موش‌های ولگرد محله باشد. با این همه هیچ نشانی از آزادی به چشم دیده‌بانان نیامد.

نزدیک ساعت یک بعد از نیمه‌شب سروصدای سرودخوانی در هم و بی‌نظمی به سرعت به خانه نزدیک و ظاهراً درست پشت در باغ خانه ناگهان متوقف شد. یک ماشین پر از جوانان خون‌گرم، با شادی و نشاط بی‌اندازه، ظاهراً برای تعمیرات موقتی، درست جلوی در ایستادند. اما سرودخوانی جمعی مشمول این توقف نشد و ناظران ماجرا در اصطبل به روایت غیرمجازی از «شاه خوب وینسلاس» مهمان شدند، که در آن صفت «خوب» ظاهراً با بی‌مبالاتی بسیار به کار

می‌رفت.

سروصدا باعث شد برتی از خانه به باغ بیاید. او چهره‌های رنگ‌پریده‌ای را که از پشت پنجره اصطبل به او نگاه می‌کردند به کلی نادیده گرفت و تمامی توجه خود را بر شادی‌کنان بیرون دروازه متمرکز ساخت.

برتی داد زد: «به سلامتی، رفقا!»

جواب دادند: «به سلامتی، رفیق! اما حیف چیزی نداریم که به سلامتی‌ات بنوشیم».

برتی با مهمان‌نوازی تمام گفت: «بی‌خیالتش، بیاین تو. من تنهای تنهام و تا دل‌تان بخواد می‌تونید بنوشید».

آن‌ها مطلقاً غریبه بودند، اما با مهربانی برتی انگار قوم و خویش‌های نزدیکش باشند. لحظاتی بعد طنین همان ورسبون غیرمجاز «شاه وینسلاس» که مثل بسیاری از افتضاحاتی که بار آوردند با هر بار تکرار بدتر می‌شد، از فراز باغ می‌گذشت و به اصطبل طنین‌انداز می‌رسید. دو نفر از گروه شادمانی، سر راه نمایشی فی‌البداهه اجرا کردند و رقصی روی باغچه جلوی تراس لوک استیفینک کردند. لوک استیفینک این باغچه را «باغچه سنگی» می‌نامید، نامی که تا پیش از این مراسم کاملاً موجه بود. وقتی والس در پاسخ به تقاضاهای تکرار بینندگان برای سومین بار اجرا و تمام شد، تنها بخش سنگی آن هنوز سر جایش بود. لوک، که پشت میله‌های پنجره اصطبل بیش از پیش به مرغی در قفس می‌ماند، در موقعیتی بود که به خوبی می‌توانست احساس کنسرت‌روهایی را نمی‌توانند با تقاضای اجرای دوباره کاری که دوست ندارند مخالفت کنند، درک کند.

در تالار با صدای بنگ بسته شد و حالا صداهای شادمانی ضعیف‌تر و خفه‌تر به گوش شنوندگان نگران آن سوی باغ می‌رسید. در هر

حال نقدا در میان صداهای دیگر یکی‌دو صدای «پاپ» شوم به روشنی شنیده شد.

خانم استیفینک گفت: «شامیاین را باز کردند!» لوک به خودش دل‌داری داد: «شاید شراب گازدار موسل بود».

دو سه بار دیگر صدای باز کردن بطری به گوش رسید.

خانم استیفینک گفت: «هم شامیاین و هم شراب‌های گازدار».

در این‌جا عبارتی از دهن لوک در رفت که مانند براندی در یک خانواده محترم تنها در موارد بسیار اضطراری به کار می‌رود. آقای هوراس بوردنبی هم مدت قابل‌ملاحظه‌ای بود که زیر لب عبارات مشابهی را تکرار می‌کرد. تجربه «با هم بودن جوان‌ها» بیش از اندازه طول کشیده بود و بعید بود که هیچ نتیجه رمانتیکی در پی داشته باشد.

حدود چهل دقیقه بعد در خانه باز شد و انبوه جمعیتی که از آن بیرون آمدند دیگر هرگونه نشانه شرم و خویشتن‌داری را که احياناً اثری بر کنش‌های پیشین‌شان داشت کنار گذاشته بودند. کوشش‌های گروه در زمینه خواندن سرودهای کریسمس حالا با موسیقی زنده تکمیل شده بود؛ از تزئینات درخت کریسمسی که برای که برای بچه‌های باغبان و سایر خدمه‌خانه آراسته شده بود، به قدر کافی ترومپت و تنبک و جعجعه در آمده بود. داستان زندگی «شاه وینسلاس» رها شده بود — نکته‌ای که لوک با احساس امتنان به آن توجه کرد — اما شنیدن این جمله که «شب گرمی بود» برای اهالی اصطبل که از سرما چاییده بودند آزاردهنده بود، همین‌طور اطلاعات کاملاً دقیق اما اضافی مهمانان در این باره که چیزی به صبح کریسمس نمانده است. با توجه به صداهای

اعتراض‌آمیزی که از پنجره‌های همسایه‌ها به گوش رسید، می‌شد فهمید که احساساتی مشابه احساسات غالب بر جماعت توی اصطبل در جاهای دیگر هم به وجود آمده بود.

جماعت شاد اتوموبیل‌شان را پیدا کردند و مهم‌ترین که توانستند در حالی که به عنوان مراسم تودیع در بوق‌هایشان می‌دمیدند سوارش شوند و بروند. به هر رو، صدای ضربات بانشاط طبل که هنوز به گوش می‌رسید حکایت از این می‌کرد که فرمانده عملیات عیش و نوش در صحنه حضور دارد.

جیغ و داد خشمگین و ملتسمانه‌ای از پشت پنجره اصطبل بلند شد: «برتی!»

صاحب این نام، در حالی که اندکی کزومز می‌شد به طرف احضارکنندگانش می‌رفت و داد زد: «سلام، شماها هنوز آن‌جا هستید؟ تا حالا باید همه حرف‌های گاوها را شنیده باشید. اگر هم نشنیده‌اید گمان نکنم انتظار کشیدن بیش از این فایده‌ای داشته باشد. بالاخره این یک افسانه روسی است و کریسمس روس‌ها هم دو هفته دیگر است. بهتره بیاید بیرون».

بعد از یکی دو بار امتحان، او بالاخره موفق شد کلید در اصطبل را از پنجره به داخل بیاندازد. بعد به صدای بلند شروع کرد به خواندن «می‌ترسم تو تاریکی برم خونه»، و در حالی که کوبش پرشور طبل همراهی‌اش می‌کرد به طرف ساختمان برگشت. صف آزادشده‌ها پشت سر او روان شد، و خانه پر شد از اظهارنظرهای ضدوتقیضی که نمایش بی‌پروای برتی به آن دامن زده بود.

این شادترین شب کریسمس برتی در تمام عمرش بود. به قول خودش کریسمس «باحال‌تر از این» نمی‌شد.

ترجمه: روبرت صافاریان

سالنامه هویس، پیوست این شماره مجله

همراه این شماره سالنامه سال ۲۰۱۲ میلادی به رسم هدیه به خوانندگان عزیز «هویس» تقدیم می‌شود. در سالنامه «هویس»، در کنار اعیاد و مناسبت‌های دینی و ملی و ایام تعطیل، تاریخ انتشار شماره‌های سال آینده مجله نیز قید شده است.

جنبه های فرهنگی بازگشت ارامنه ایران به ارمنستان

روزانا تساتوریان^۱ و ساتانیک مگردچیان^۲

مقدمه:

دوره های اصلی بازگشت ارمنی ها به ارمنستان شوروی، در سال های ۱۹۲۰، ۴۸-۱۹۴۶ و ۷۳-۱۹۶۲ به وقوع پیوست که در نتیجه ی آن بیش از دویست هزار ارمنی به آن جا بازگردانده شدند. موج اخیر این مهاجرت ها در دوره ی پس از فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی اتفاق افتاده که البته شدت آن این بار چه از لحاظ جمعیتی و چه از لحاظ تعداد دفعات بیش تر بوده است. مضاف بر آن، در همین مورد باید گفت از نظر موقعیت و شیوه ی مهاجرت نیز تفاوت عمیقی با دفعات قبلی وجود داشت. بنابراین، صلاح این است که در به کار بردن عبارت «بازگشت به وطن»^۳ در این دوره احتیاط کنیم. در این مقاله موقعیت مهاجران جوان ارمنی و همچنین مشارکت آن ها را در زمینه های اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و عرصه عمومی کشور جدیدشان (ارمنستان) به بحث می گذاریم. علاوه بر این، نگاهی اجمالی به تاریخ بازگشت اجباری ارمنی ها به کشور ارمنستان خواهیم داشت. در ادامه، مشخصه های این نوع بازگشت را در دوره ی پس از فروپاشی شوروی، با تکیه بر داده های آماری، تجزیه و تحلیل خواهیم کرد. لازم به ذکر است که این داده ها از آژانس دولتی جمهوری ارمنستان برگرفته شده است. داده های دیگر این تحقیق را نگارندگان به عنوان بخشی از تحقیق شخصا گردآوری کرده اند.

به دویست هزار نفر رسید. پس از انقلاب شرایط متحول شد و اکثر ارامنه ایران به دلیل شرایط سخت اجتماعی و فرهنگی انقلاب و جنگ با عراق، ایران را ترک گفتند. جالب است بدانیم اکثر ارامنه در شهرهای بزرگ مثل تهران و اصفهان و تبریز زندگی می کردند.

هرچند برای بازگشت ارمنی ها به ارمنستان تمهیدات دولتی اندیشیده شده بود، با این وجود بسیاری از آن ها به مشکل برخوردند. به عنوان نمونه چون اکثر آن ها پیشینه ی شهری داشتند زندگی در روستاهای ارمنستان را نمی پسندیدند و اکثرا سعی داشتند در ایروان (پایتخت ارمنستان) سکنی گزینند. آن دسته از ارامنه ای که در سال ۱۹۴۶ مهاجرت کردند در شهرهایی چون لنیناکان، کارنساوان، ابویان، ماسیس، آارات، آشتاراک، اجمیادزین و هوکنمیریان ساکن شدند. یکی از مشکلاتی که ارمنی ها در این شهرها داشتند به دوری محل اقامت بستگان شان مربوط می شد، که گاهی اوقات آمدوشد را برای آن ها دشوار می ساخت و همین مسأله انطباق عاطفی را با محیط جدید برای ارمنی های مهاجر دشوار می ساخت. زبان (عمدتا لهجه ها) و تفاوت های جزئی در رفتار و ذهنیت نیز بر دامنه مشکلات می افزود. این مشکلات از شدت مهاجرت ها کاست و حتی روندی عکس را به وجود آورد؛ یعنی مهاجرت ارمنی ها از ارمنستان به مناطق مهاجرپذیر دیگر.

مرحله کنونی: موج جدید بازگشت ارامنه به ارمنستان قدری متفاوت بود. در این دوره نمی توان اصطلاح

به ارمنستان برمی گردند مکان مناسبی برای اقامت پیدا خواهند کرد. بررسی مشکلات مهاجران نورسیده که شامل مسکن یابی و رفع مایحتاج اولیه می شد و نیز ساخت خانه ها و قرارگاه ها، از دیگر وظایف این کمیته بود.

بیش تر ارمنی های مهاجر، از ایران بودند. این پدیده دو علت داشت؛ اولاً جمعیت ارامنه ایران نسبت به سایر جاها بیش تر بود؛ دوم این که شرایط زندگی در ایران نیز در مقایسه با مناطق دیگر دشوارتر بود.

تا قبل از جنگ جهانی، صدوده هزار نفر در ایران زندگی می کردند که این رقم در سال ۱۹۵۰ به صدوپانزده هزار نفر افزایش یافت. بعدها این عدد بیش تر هم شد و در آستانه انقلاب اسلامی

زمینه ی تاریخی:

اگر ما بازگرداندن اجباری را به معنای بازگشت ارمنی ها از دیاسپورا به سرزمین مادری شان در نظر بگیریم، در حالی که عنوان شهروندی نیز به آن ها تعلق گرفته است، آن گاه باید ببینیم سه دوره ی متفاوت بازگشت وجود داشته است: اول بین سال های ۱۹۲۱ تا ۱۹۳۶، دوم از سال ۱۹۴۶ تا ۱۹۴۹ و سرانجام از ۱۹۶۲ تا ۱۹۸۲. در تمامی این دوره ها مجموعاً ۲۰۰۰۰۰ ارمنی به ارمنستان شوروی آمده اند. دولت ارمنستان جهت تسهیل در امور مهاجرت تصمیم به تأسیس کمیته ای گرفت به نام کمیته ی اسکان مجدد^۴. وظیفه این کمیته این بود که در خارج از کشور به مسائل بازگشت سامان دهد و اطمینان پیدا کند کسانی که

جدول ۱: توزیع آماری افرادی که دارای «شرایط اقامت خاص»^۵ شده اند

سال	۲۰۰۰	۲۰۰۱	۲۰۰۲	۲۰۰۳	۲۰۰۴	۲۰۰۵
نفرات	۷۰۶	۳۳۲	۴۹۳	۵۵۹	۹۳۵	۷۵۸

ارامنه مهاجر ساکن فریدن و چامحال و بختیاریه ارمنستان، ۱۹۴۶-۴۷ میلادی.
 عکاس میناس پات گراهانیان. ماخذ چهره نگاران اصفهان به کوشش پریسا دمندان

برانگیخته نمی‌شود

- قبل از مهاجرت امکان بازدید اولیه و فعالیت‌های مقدماتی وجود دارد
- مهاجران در انتخاب محل زندگی و شغل مورد علاقه شان آزادند
- افراد متمول و پول‌دار اکنون در حال مهاجرت به ارمنستان هستند

نکته‌ای دیگر که در این مقایسه وجود دارد این حقیقت است که بسیاری از مهاجران برای ادامه تحصیل به ارمنستان می‌روند و بعد خانواده‌های آنها به دنبالشان. بنابراین می‌توان گفت مهاجرت‌های کنونی نوعاً «جوان‌محور» هستند؛ به این معنا که مهاجرت‌ها از طریق جوانان و به نفع آنها ترتیب داده می‌شوند.

ترجمه و تلخیص: محمد رسولی

- ۱- Ruzanna Tsaturyan
- ۲- Satenik Mkrtchyan
- ۳- Repatriation
- ۴- Resettlement committee
- ۵- Special Residency Status

منابع مورد استفاده:

Encyclopedia of

Armenian Diaspora, Yerevan ۲۰۰۳

Meliksetyan, U. Motherland Diaspora

, 1980-1920 Relationships and Repatriation of, Yerevan

Soviet Armenian Encyclopedia, Volume,

Yerevan 1980

منبع: سایت انسان‌شناسی و فرهنگ

داره». از آن‌هایی که به ارمنستان می‌روند اذعان دارند علت مهاجرت آن‌ها به ارمنستان زبان و فرهنگ مشترک بین آنهاست.

در سال ۱۹۹۱ عده‌ای زیاد از ارمنی‌ها با هدف توریستی و با تشویق حزب دانشناکسوتیون به ارمنستان رفتند. در همین دیدار عده‌ای بر آن شدند که خانه و کاشانه خود را در ایران بفروشند و برای همیشه به سرزمین مادری‌شان، ارمنستان، بروند. از سال ۱۹۹۳ تا ۱۹۹۴ مهاجرت‌ها به ارمنستان به یک باره متوقف شد که علت آن هم شرایط دشوار اجتماعی بود که مسائل سیاسی ارمنستان به وجود آورده بود. دوباره مهاجرت‌ها در سال ۱۹۹۵ از سر گرفته شد، منتها این بار اکثر مهاجران دانشجوی بودند و برای ادامه تحصیل به ارمنستان می‌رفتند.

از سال ۲۰۰۰ به این طرف مهاجرت ارمنی‌ها به ارمنستان افزایش یافته است. علت آن این دفعه فقط شرایط دشوار زندگی در ایران نیست بلکه عمدتاً ناشی از اجرای برنامه‌های دولت ارمنستان برای مبارزه با دایاسپورای ارمنی و نیز برگزاری کنفرانس‌های متعدد در این زمینه بود.

مقایسه بین مهاجرت ارمنی‌ها در دوران قبل و بعد از فروپاشی شوروی:

از بررسی مهاجرت و اسکان‌گزینی ارمنی‌ها در شرایط کنونی و مقایسه آن با دوران قبل از فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی درمی‌یابیم که:

- هیچ برنامه‌ی دولتی برای بازگرداندن آن‌ها به ارمنستان وجود ندارد و خود ارمنی‌ها زندگی در ارمنستان را ترجیح می‌دهند
- میزان مهاجرت‌ها الگوی مشخصی را دنبال نمی‌کند هر چند که روند رو به افزایشی دارد
- این مهاجرت‌ها توسط هیچ پویش روابط عمومی

«بازگرداندن» را به کار برد چرا که ارمنی‌ها با آگاهی از هویت‌شان می‌خواهند به جمهوری ارمنستان بروند و مدت‌های طولانی در آنجا بمانند. به عبارتی دیگر، در این‌جا مهاجرت صورت پذیرفته است آن هم به این صورت که ارمنستان به عنوان مکان مناسب برای زندگی انتخاب شده است و دیگر خبری از شیوه‌های اسکان دهی و سازوکارهای قضایی (مثل تغییر وضع شهروندی) نیست.

اطلاعات تجربی اقامت با شرایط خاص، در رابطه با اقشار گوناگون ارمنی که بین ۱۶ تا ۳۵ سال سن دارند (جدول زیر)، نشان می‌دهد که در سالیان اخیر سبیل مهاجرتی که عمدتاً به دلیل فهم و تصویری جدید از سرزمین مادری بوده صورت گرفته است. به عنوان مثال، در جواب به این که چرا شما به سرزمین مادری‌تان برمی‌گردید یکی از پاسخ دهندگان جواب داد: «این دیگه چه سؤالیه! این سوال مثل این می‌مونه که یکی به شما بگه چرا به کلیسا می‌روید!».

در حال حاضر ۸۰ هزار ارمنی در ایران زندگی می‌کنند. حتی امروز هم شاهد مهاجرت وسیع ارمنی به آمریکا، کانادا و ارمنستان هستیم که علت آن باز هم سختی شرایط زندگی در ایران و اعمال محدودیت‌های مذهبی از طرف حکومت است که عمدتاً جوانان را عصبی می‌کند. بسیاری از این مهاجرها مشکل اقتصادی ندارند و جزو اقشار بالادست جامعه هستند ولی به دلایلی دیگر ترجیح می‌دهند در ایران نمانند. در همین رابطه، یک دختر مهاجر نه ساله در پاسخ به علت مهاجرت خود گفته بود: «آدم تو ارمنستان راحت زندگی می‌کنه... مثلاً تو می‌تونی بری تو خیابون آواز بخونی در حالی که تو ایران محدودیت وجود

مشاهیر ارامنه ایران دکتر موسس نیسانیان (۱۲۸۰-۱۳۴۱)

هویک میناسیان

به کار پزشکی اشتغال داشت بهترین پزشک بیماری‌های داخلی به شمار می‌رفت و پزشک دیگری نتوانست نظیر او باشد. در دورانی که تعداد پزشک اندک بود وجود او در اراک فایده بسیار داشت و نعمت شمرده می‌شد. دکتر نیسانیان مردی بود با نزاکت، خوش پوش، با جذبه، جدی و کم حرف و در عین حال بسیار نجیب، حساس و دوست داشتنی.

دکتر نیسانیان مانند پیش‌تر ارامنه، پیرو مذهب مرسل‌ی ملی مسیحی بود و چهار پسر به نام‌های گریگور، ویلهلم، ادوارد و آرمین داشت. پسرانش دوره ابتدایی و متوسطه را در اراک طی کردند. سپس وی به تدریج آنان را برای تحصیلات دانشگاهی به پاریس فرستاد. در آخر همسرش را برای سرپرستی فرزندانش روانه همان‌جا کرد و خانه بزرگ خود را در نزدیکی پل فرنگی فروخته و به تنهایی در حیاط اجاره‌ای پشت مطب خود سکونت گزید.

در سال ۱۳۴۰ شمسی دکتر نیسانیان سی سال سکونت خود را در اراک کافی دانست، به تهران رفت و مطب خود را در نزدیکی میدان حسن آباد، چهارراه عزیزخان، کوچه امیری دایر کرد.

دکتر نیسانیان پس از یک سال اقامت در تهران، در اثر یک پیشامد دردناک رانندگی جان باخت. او که برای مداوای یکی از بیماران خود به بابل‌سر رفته بود در بازگشت از بابل‌سر به تهران در نزدیکی نور به شدت با کوه تصادف کرده و در نتیجه دو سرنشین آن یعنی دکتر نیسانیان و یک جوان ارمنی به نام آرمین ماروتیان فوت کردند.

پیکر وی در قبرستان ارامنه مرسل‌ی ملی دولاب تهران به خاک سپرده شد.

دکتر نیسانیان مردی مهربان و خوش قلب بود و احترام خاصی به جامعه فرهنگیان می‌گذاشت. پس از فوت وی، خیابان خیام اراک به نام دکتر نیسانیان نام‌گذاری شد. بعد از انقلاب اسلامی ایران نام آن خیابان به شهید دکتر چمران تغییر داده شد و این نگرانی وجود دارد که این طبیب مردمی توسط نسل جوان شناخته نشود.

دکتر موسس (Movses) نیسانیان یکی از شهروندان خیر و انسان‌دوست سال‌های گذشته ارامنه‌ی اراک به شمار می‌رفت که در این راستا خدمات بس بزرگی از خود به یادگار گذاشته است.

دکتر نیسانیان یکی از شخصیت‌های نامی ارامنه مرسل‌ی ملی شهر اراک به شمار می‌رفت که به جامعه ارامنه و مردم با ایمان و قدرشناس شهر اراک خدمات بس ارزنده‌ای ارائه نمود.

دکتر موسس سال‌ها به عنوان پزشک در مناطق محروم استان مرکزی به طبابت پرداخت و هیچ‌گاه از خدمت به نیازمندان غافل نشد. هنوز پس از سال‌ها مردم شریف و مهمان‌دوست اراک از وی به نیکی یاد می‌کنند.

موسس در سال ۱۹۰۱ میلادی (۱۲۸۰ شمسی) در آقباک (باشکاله) یکی از شهرهای ارمنستان غربی واقع در ترکیه فعلی به دنیا آمد. وی از کودکی تا نوجوانی در مدرسه ارامنه آن شهر به تحصیل پرداخت.

در سال ۱۹۱۴ میلادی (۱۲۹۳ شمسی) هنگامی که موسس ۱۳ ساله بود، به علت اختلاف و دشمنی دیرینه بین ترک‌های عثمانی و ارامنه، حاکمان عثمانی دست به قتل‌عام ارامنه باشکاله زدند و پدر و مادر و خویشاوندان موسس همگی در این بین کشته شدند.

گروهی از کودکان و نوجوانان ارمنی که اولیای آنان به قتل رسیده بودند و موسس هم جزو آنان بود، تحت حمایت یکی از شیوخ کرد عثمانی قرار می‌گیرند و او برای نجات جان آنان، هویت ارمنی آنان را پنهان نگاه می‌دارد.

یک سال بعد موسس به ایران گریخته و وارد سلماس می‌شود. پس از مدتی کوتاه به تبریز می‌رود و در مدرسه ارامنه تبریز دو سال دیگر به تحصیل ادامه می‌دهد، آن‌گاه به ایروان (پایتخت کشور ارمنستان شرقی) عزیمت کرده، به مدت سه سال در دانشکده پزشکی آن شهر به تحصیل طب مشغول می‌شود.

موسس بعد از آن عازم کشور فرانسه می‌شود و بقیه تحصیلات پزشکی خود را در دانشکده طب

دولتی پاریس ادامه می‌دهد و بالاخره با موفقیت دوره پزشکی را در دانشگاه سوربن پاریس می‌گذراند و به دریافت دکترای پزشکی با درجه عالی نایل می‌شود.

موسس هنگام تحصیل در پاریس با یک دخترخانم پرستار فرانسوی به نام ژوزفین ازدواج می‌کند و پس از پایان یافتن تحصیلات در پاریس به اتفاق او به ایروان باز می‌گردد و از آن‌جا وارد کشور ایران شده و تابعیت این کشور را می‌پذیرد و از آن پس رسماً جزو ایرانیان ارمنی به شمار می‌آید.

دکتر موسس نیسانیان در سال ۱۳۱۰ شمسی با همسر و فرزندانش به اراک (سلطان آباد) آمده و این شهر را برای اقامت و کار برمی‌گزیند و به مدت سی سال، تا سال ۱۳۴۰ شمسی در اراک می‌ماند. در آن زمان پزشک تحصیل کرده در اراک کم بود و طبابت بیشتر توسط حکیم‌ها انجام می‌گرفت.

مطب او در اول خیابان عباس‌آباد در طبقه دوم یک خانه اجاره‌ای واقع در روبه‌روی شهرداری فعلی اراک بود.

دکتر نیسانیان مردی بود بی‌اندازه هوشمند، و در تشخیص و درمان بیماری‌های داخلی و بیماری‌های بومی اراک استعدادی شگرف و باورنکردنی داشت، در تمام مدتی که در اراک